

Univerzita Pardubice

**Fakulta ekonomicko-správní
Ústav ekonomických věd**

Vliv keynesiánství na hospodářskou politiku vybraných zemí

Kamil Butala

**Bakalářská práce
2013**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kamil Butala**
Osobní číslo: **E10378**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Ekonomika pro kriminalisty**
Název tématu: **Vliv keynesiánství na hospodářskou politiku vybraných zemí**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce se zaměří na zhodnocení vlivu jednoho ze základních ekonomických názorů v rámci hospodářské politiky - keynesiánství a zhodnocení možných dopadů aplikace keynesiánských opatření v současné situaci hospodářské krize.

Práce bude obsahovat:

- vymezení hlavních principů keynesiánství,
- vzestup, aplikace a ústup keynesiánství ve vybraných zemích,
- návrh možných opatření keynesiánského typu a jejich pravděpodobné dopady.

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

FRIEDMAN, Milton. Za vším hledej peníze. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1997, 263 s. ISBN 80-716-9480-0.
HOLMAN, Robert. Dějiny ekonomického myšlení. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1999, xix, 544 s. ISBN 80-717-9238-1.
KLEIN, Naomi. Šoková doktrína: vzestup kalamitního kapitalismu. 1. vyd. Překlad Martina Knápková, Luděk Vacín. Praha: Argo, 2010, 546 s. Zip (Argo), sv. 18. ISBN 978-807-3632-649.
ROTHBARD, Murray Newton. Peníze v rukou státu: jak vláda zničila naše peníze. Praha: Liberální institut, 2001, 144 s. ISBN 80-863-8912-X.
SOJKA, Milan. John Maynard Keynes a současná ekonomie. 1. vyd. Praha: Grada, 1999, 156 s. ISBN 80-7169-827-X.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Jan Cernohorský, Ph.D.
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: 27. června 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2013

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 9. října 2012

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 30. 4. 2013

Kamil Butala

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu práce Ing. Janu Černoorskému, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce. Také bych rád poděkoval za podporu v rodině.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá vlivem keynesiánství na hospodářskou politiku ve vybraných zemích. Práce seznamuje s postavou J. M. Keynese a napomáhá porozumění keynesiánských konceptů, a to jednak v jejich čistě teoretické podobě a potom také na příkladech uvedení keynesiánských modelů do praxe ve Spojených státech a Velké Británii. V práci je také shrnuto, která opatření se jeví vhodná pro aplikaci v současnosti a jaké by byly možné dopady na hospodářskou politiku.

KLÍČOVÁ SLOVA

Keynesiánství, postkeynesiánství, neokeynesiánství, Keynes, hospodářská politika, USA, Velká Británie, veřejné výdaje, deficitní rozpočet.

TITLE

The Influence of Keynesian Economics on Economic Policy in Selected Countries

ANNOTATION

This Bachelor thesis deals with the influence of the keynesianism on economic policy in selected countries. The thesis shall introduce J. M. Keynes and help to gain an insight into keynesian concepts, both in their strictly theoretical form and by way of keynesian models examples, put into practice in the United States and United Kingdom. The thesis shall summarize too, which arrangements seem to be suitable for application in the present and what possible impacts on economic policy would be like.

KEYWORDS

Keynesianism, postkeynesianism, neokeynesianism, Keynes, economic policy, United States of America, United Kingdom of Great Britain, public expenditures, budget deficit.

OBSAH

ÚVOD	11
1 ŽIVOT J. M. KEYNESE	13
1.1 KRIKA MÍROVÉ KONFERENCE VE VERSAILLES	13
1.2 KRIKA NÁVRATU KE ZLATÉMU STANDARDU	15
1.3 NÁVRAT DO STÁTNÍCH SLUŽEB.....	16
2 KEYNESIÁNSTVÍ A JEHO HLAVNÍ PRINCIPY	18
2.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA, PRVNÍ FÁZE	18
2.1.1 <i>POJEDNÁNÍ O PENĚZÍCH</i>	20
2.2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA, DRUHÁ FÁZE	22
2.2.1 <i>TEORIE EFEKTIVNÍ POPTÁVKY</i>	24
2.2.2 <i>MEZNÍ EFEKTIVNOST KAPITÁLU</i>	27
2.2.3 <i>INVESTIČNÍ MULTIPLIKÁTOR</i>	28
2.2.4 <i>TEORIE ÚROKU NA BÁZI PREFERENCE LIKVIDITY</i>	31
2.3 DOPORUČENÍ PRO HOSPODÁŘSKOU POLITIKU	32
3 DALŠÍ VÝVOJ KEYNESIÁNSTVÍ	34
3.1 NEOKEYNESIÁNSTVÍ.....	35
3.2 POSTKEYNESIÁNSTVÍ.....	39
3.2.1 <i>ITALSKO-CAMBRIDGESKÁ ŠKOLA</i>	40
3.2.2 <i>AMERICKÉ POSTKEYNESIÁNSTVÍ</i>	41
3.2.3 <i>DOPORUČENÍ PRO HOSPODÁŘSKOU POLITIKU</i>	42
4 VÝVOJ KEYNESIÁNSTVÍ V USA	43
4.1 OBDOBÍ NÁSTUPU KEYNESIÁNSTVÍ.....	43
4.2 OBDOBÍ ÚPADKU KEYNESIÁNSTVÍ V USA.....	47
4.3 DOPADY NA FEDERÁLNÍ ROZPOČET	50
4.3.1 <i>VÝVOJ A STRUKTURA VÝDAJŮ FEDERÁLNÍHO ROZPOČTU</i>	51
4.3.2 <i>ZDRAVOTNÍ PROGRAMY</i>	53
4.3.3 <i>VÝDAJE NA OBRANU</i>	55
5 VÝVOJ KEYNESIÁNSTVÍ VE VELKÉ BRITÁNII	57
5.1 POVÁLEČNÁ SITUACE V BRITÁNII.....	57
5.2 FORMOVÁNÍ STÁTU BLAHOBYTU	57
5.3 OBDOBÍ ÚPADKU	60
5.4 ODKLON OD KEYNESIÁNSTVÍ.....	62
6 NÁVRHY A DOPADY KEYNESIÁNSKÝCH OPATŘENÍ	64
ZÁVĚR	69
POUŽITÁ LITERATURA	71

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Multiplikační efekt	30
Tabulka 2 Meziroční vývoj výdajů zdravotních programů vyjádřený deflátorem	55

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1 Vliv efektivní poptávky na národní důchod.....	25
Obrázek 2 Sklon ke spotřebě	26
Obrázek 3 Sklon ke úsporám.....	26
Obrázek 4 Vztah mezi úrokovou mírou a mezní efektivností kapitálu	28
Obrázek 5 Multiplikační efekt vyjádřený v modelu AS-AD.....	29
Obrázek 6 Dopady multiplikačního efektu na rozdílné ekonomiky v modelu AS-AD.....	30
Obrázek 7 Schéma vývoje keynesiánství	35
Obrázek 8 Úplný keynesiánský model	37
Obrázek 9 Phillipsova křivka s cenovou inflací	39
Obrázek 10 Výše výdajů na zdravotnictví v USD.....	44
Obrázek 11 Vývoj inflace a nezaměstnanosti v USA v období 1966 až 1984.....	46
Obrázek 12 Vývoj ceny ropy v USD za barel	47
Obrázek 13 Vývoj ceny zlata za trojskou unci v USD.....	49
Obrázek 14 Vývoj struktury příjmů federálního rozpočtu	51
Obrázek 15 Výše výdajů federálního rozpočtu v letech 1966 až 1990	51
Obrázek 16 Výše výdajů federálního rozpočtu v poměru k HDP	52
Obrázek 17 Vývoj struktury výdajů federálního rozpočtu v letech 1966 až 1990	52
Obrázek 18 Vývoj celkového federálního dluhu USA.....	53
Obrázek 19 Struktura a výše výdajů federálního rozpočtu na zdravotnictví.....	54
Obrázek 20 Výdaje federálního rozpočtu na zdravotnictví v poměru k HDP.....	55
Obrázek 21 Meziroční vývoj výdajů na obranu z federálního rozpočtu	56
Obrázek 22 Struktura a výše výdajů na sociální programy v poměru k HDP.....	58
Obrázek 23 Vývoj inflace a HDP v období krize 70. let.....	61
Obrázek 24 Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů v 80. letech	63

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

Zkratka	Význam
AD	Agregátní poptávka
AS	Agregátní nabídka
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
ESUO	Evropské společenství uhlí a oceli
EU	Evropská unie
HDP	Hrubý domácí produkt
IS	Investiční úspory
LAS	Dlouhodobá agregátní nabídka
LM	Peněžní nabídka preference likvidity
MPC	Mezní sklon ke spotřebě
MPS	Mezní sklon k úsporám
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OPEC	Mezinárodní organizace zemí vyvážejících ropu
SAS	Krátkodobá agregátní nabídka
USD	Měnová jednotka - americký dolar
Y*	Potenciální produkt

Úvod

Současná neutěšená hospodářská situace západního vyspělého světa je hlavním tématem politiků, ekonomů a přirozeně i občanů dotčených zemí. Západní společnost si v období po druhé světové válce zvykla na určitou životní úroveň a prosperitu. Dá se říci, že i přes občasné krize způsobené neuváženým jednáním vlády či vnějšími faktory vedla hospodářská situace zpět k pozitivnímu vývoji, a ekonomická věda byla obohacena mnohými empirickými výzkumy a teoriemi. Dalo by se říci, že ekonomové znali předpověď a dokázali odpovědět na sebezapeklitější ekonomické otázky. To vše až do konce prvního desetiletí současného milénia, kdy se v USA spustila lavina bankrotů a následně se projeví nejen její důsledky i na evropském kontinentě. Kapitalistická tržní ekonomika už není tou, která by se nyní mohla pyšnit dynamickým růstem. Příčiny se analyzují, řešení se hledají, opatření se připravují a mnohá i aplikují, avšak je třeba říci, že ne s předpokládanou mírou jistoty, ve které měla západní kultura pocít, že se nachází. Současná nepříznivá situace je sice něčím podobná těm předchozím, a přece je jiná. Ekonomové nenacházejí jednotné stanovisko a staré recepty na povzbuzení upadající ekonomiky neúčinkují.

O jaké recepty se jedná? Jak byly úspěšné při zavedení do praxe v minulosti? Na dané otázky je zaměřena tato bakalářská práce, jejímž tématem je "Vliv keynesiánství na hospodářskou politiku vybraných zemí". V minulosti byl postoj vlád k hospodářské politice utvářen na základě poznatků neoklasické ekonomie, dokud nenastala první velká hospodářská krize. Následně si ekonomové kladli otázky, hledali vysvětlení a vypracovávali doplňující či nové ekonomické teorie. Jedním z těchto nových ekonomických směrů bylo keynesiánství, které se později stalo hlavním proudem mnohých hospodářských ekonomik, jelikož nabízelo na tu dobu revoluční řešení k zpětnému oživení produktivity.

Na základě výše uvedeného je cílem bakalářské práce zhodnocení dopadů provádění keynesiánské politiky ve vybraných zemích a na jeho základě návrh možných ekonomických opatření keynesiánského typu pro současné tržní ekonomiky a nástin jejich možných dopadů.

Ke komplexnějšímu pochopení keynesiánství je vhodné si nejprve představit postavu Johna Maynarda Keynesa, který celý svůj život zasvětil službám státu, vědě, a následně své poznatky zpracoval do teorie, ze které vycházejí i dnešní učebnice ekonomie. Teorie J. M. Keynesa byly v průběhu jeho života inovovány a pokoušely se reagovat na aktuální hospodářské události. Proto ani po Keynesově úmrtí nezůstává jeho teorie jednotná a konečná a

další část práce pojednává o Keynesových žácích a stoupencích a objasňuje, jakým způsobem se keynesiánství dále dělilo, a v čem se jednotlivé frakce lišily.

Jak se tyto teorie projeví po uvedení do praxe, budou objasňovat kapitoly věnované vývoji hospodářství jednotlivých vybraných zemí. Těmito vybranými zeměmi jsou Spojené státy a kolébka keynesiánství Velká Británie. V obou zemích zažívalo keynesiánství nebývalý rozmach a stalo se po určitou dobu hlavním ekonomickým proudem hospodářské politiky.

Závěrem pak budou shrnuta jednotlivá keynesiánská doporučení, kde bude nejprve připomenuta jejich nosná myšlenka a dále podmínky pro jejich možnou aplikaci v současnosti včetně jejich předpokládaných důsledků.

1 Život J. M. Keynese

John Maynard Keynes se narodil v anglickém městě Cambridge roku 1883 a patřil mezi nejslavnější a nejvlivnější ekonomy dvacátého století. Stal se rovněž zakladatelem nové makroekonomické teorie. I když v té době sice nebyl jediným stoupencem nových názorů, díky jeho významnému přínosu byla po něm tehdy průlomová teorie pojmenována.

Keynes získal tradiční klasické vzdělání pro tehdejší elity a už na střední škole vynikal v matematice a jiných předmětech. Vedle četby se mimo jiné věnoval také sportu, hrál divadlo či působil ve studentské samosprávě. I přesto, že měl mnohostranné zájmy, dokázal vyniknout ve velmi odlišných oblastech. V roce 1905 Keynes složil závěrečnou zkoušku z matematiky na Cambridgeské univerzitě, kde získal bakalářský titul a rozhodl se dál pokračovat ve studiu ekonomie. Při studiu ekonomie přijal zákony neoklasické ekonomie a zaměřil se na teorii peněz a bankovníctví. Po roce však studia ekonomie opustil a ucházel se o místo ve státních službách. Původně usiloval o pozici na ministerstvu financí, kde však skončil při výběrovém řízení jako druhý a nastoupil tedy do Úřadu britské vlády pro Indii. V roce 1908 se vrátil na půdu univerzity, kde začal vyučovat ekonomii zaměřenou na teorii o penězích, úvěrech a cenách. Jeho přednášky byly působivé, jelikož teoretické rámce vycházející z marschallovské peněžní teorie vhodně doplňoval o praktické příklady. O čtyři roky později se stal šéfredaktorem významného teoretického časopisu *Economic Journal*, který vedl až do roku 1945. Rovněž působil jako tajemník Královské ekonomické společnosti a to celých 35 let (1911-1946).¹

1.1 Kritika mírové konference ve Versailles

Během 1. Světové války pracoval Keynes ve státních službách na Ministerstvu financí Velké Británie. V roce 1919 byl vyslán a účastnil se mírové konference ve Versailles jako finanční expert. Keynes nesouhlasil s vysokými reparacemi, které byly uloženy Německu, jelikož se domníval, že částka je natolik vysoká, že ji Německo nebude schopno splácet a povede to pouze k další krizi mezinárodní povahy. „... nároky vůči Německu, jež by se opíraly o takový výklad závazků spojeneckých mocností, poskytnutých před uzavřením příměří, který jsem předložil výše, by nesporně překračovaly 1,6 miliardy liber, avšak činily by méně než tři miliardy liber. Z příčin, které s větší jasností vyvstanou později, věřím, že by bývalo bylo moudré a spravedlivé, kdybychom německou vládu při mírových jednáních

¹ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 22.

požádali, aby v rámci konečného narovnání souhlasila s částkou dvou miliard liber. Tak bychom dospěli k okamžitému a bezpečnému řešení a od Německa bychom vyžadovali sumu, kterou by snad i bylo v jeho silách zaplatit“². Podle těchto principů však otázka nebyla dořešena a v roce 1921 byla Německu vyčíslena škoda ve výši 6,6 miliard liber³. Nutno říci, že v tomto varování měl Keynes pravdu. Po návratu z jednání podal Keynes demisi a napsal svoji slavnou knihu *Ekonomické důsledky míru*, která podrobila výsledky Versailleské konference ostré kritice. Z těchto důvodů musel odejít ze státních služeb.

V roce 1920 se stal profesorem ekonomie na King's College Cambridgeské univerzity, kde vyučoval až do roku 1940. Keynes nebyl typickým akademikem v pravém slova smyslu, svoji pedagogickou činnost na univerzitě neustále doplňoval zájmy např. o hospodářskou politiku, působení ve veřejných funkcích, činnosti související s měnovou spekulací či obchody s cennými papíry. V roce 1923 publikoval *Traktát o peněžní reformě*, ve kterém podrobil kritice zlatý standard. Reakce veřejnosti i odborníků byly převážně negativní a to i v případě některých Keynesových zastánců. Opustit zlatý standard, který byl tehdy považován za jedinou záruku cenové stability, se jim jevil až příliš šokující. Obávali se totiž nebezpečí inflace. Keynes však považoval tuto reformu za naprosto zásadní, jelikož byla hlavním pilířem dalších navazujících reforem.

O rok později bylo možné pozorovat první náznaky Keynesova přerodu z tradičního liberála na reformě orientovaného ekonoma. Tehdy se rozhodl podpořit návrh liberálního politika Lloyda Georga čelit masové nezaměstnanosti rozsáhlým státním programem. Rovněž se vyjádřil, že opouští teorii neviditelné ruky trhu a požaduje aktivní ruku státu. Tímto názorem se nesnažil opovrhovat teorií volné ruky státu, ale považoval ji za nedostatečnou a neúspěšnou v souvislosti s řešením tehdejší ekonomické situace. Poukazoval zejména na dvojí tvář *laissez faire*, a to že na jedné straně podporuje neomezené podnikání, ale v případě problému ho ponechává bez pomoci. Znamená to tedy, že pokud "se daří", pak politika *laissez faire* může fungovat dobře. Na podzim roku 1924 přednášel Keynes v Oxfordu a svou přednášku nazval *Konec laissez faire*. Tato přednáška byla základem knihy vydané pod stejným názvem o dva roky později. Ve své přednášce formuloval základy hospodářské politiky, ve které stát přebírá činnosti, které nejsou vykonávány nikým

² KEYNES, John Maynard. *Ekonomické důsledky míru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 90.

³ ČT 24. Německo v neděli splatí reparace z 1. světové války. *ČT 24* [online]. 1.10.2010 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: <[http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/103038-nemecko-v-nedeli-splati-reparace-z-1-svetove-
valky/](http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/103038-nemecko-v-nedeli-splati-reparace-z-1-svetove-valky/)>.

jiným. Rovněž připomenul, že stát by měl zastávat nezbytnou úlohu v oblasti monetární politiky.

1.2 Kritika návratu ke zlatému standardu

Proč se vlastně opustilo od zlatého standardu? Podle Murray N. Rothbarda šlo o situaci, ve které, aby mohly státy zahájit své válečné tažení v době první světové války, musely provést inflaci svých papírových a bankovních peněz. Inlace však byla tak prudká, že státy nemohly dostát svým závazkům a byly tedy nuceny opustit zlatý standard, jinak řečeno, ocitly se jednoduše v úpadku. Celý svět, kromě Spojených států⁴, trpěl důsledky volně pohyblivých směnných kurzů (odvetné devalvace, devizové regulace, kvóty, cla, rozpad mezinárodního obchodu). Mnoho světových měn prudce znehodnocovalo a na celém světě zavládl měnový chaos. Mezi ekonomy se tedy všeobecně uznávalo, že tato fáze představovala předzvěst mezinárodní katastrofy, a politici a ekonomové se snažili najít způsob, jak obnovit stabilitu a svobodu klasického zlatého standardu.⁵ Na přelomu let 1924 a 1925 sílily v Británii snahy o návrat ke zlatému standardu. Keynes jako veliký odpůrce tohoto návratu byl však téměř osamocen. Když bylo jasné, že situaci nelze zvrátit, soustředil se alespoň na otázku nadhodnocené britské libry. Rozumným krokem při návratu ke zlatému standardu by totiž bylo vzít v úvahu znehodnocení dané měny a definovat cenový poměr ke zlatu v nových paritách. Britská libra byla tradičně definována jako hmotnost zlata odpovídající 4,86 dolaru. Na konci první světové války ale inflace v Británii změnila tento poměr na devizovém trhu na přibližně 3,50 dolaru. Ostatní měny na tom byly podobně. Jak poznamenává Rothbard, rozumnou politikou by tedy bylo vrátit se ke zlatému standardu v poměru 3,50 dolaru. Britové se však kvůli zachování prestiže rozhodli pro paritu předválečnou. Byla to snaha obnovit vnímání Londýna jakožto centra "tvrdé měny". Tato snaha by vyšla Brity velmi draho, protože by si vyžádala dramatickou deflaci měnové nabídky a cenové hladiny, což by v té době bylo politicky nepřijatelné, a tak byla zvolena forma inflace. Výsledkem pokračující inflace a návratu k nadhodnocené paritě bylo omezení britského vývozu ve 20. letech a značný nárůst nezaměstnanosti během tohoto období v situaci, kdy většina světa zažívala ekonomický rozmach. Pro Keynese tento fakt znamenal velké zklamání. Vnímal tento návrat jako vítězství předsudku a ostře napadl tehdejší komise

⁴ Spojené státy vstoupily do války později a nestihly tak provést vysokou inflaci aby byla ohrožena směnitelnost za zlato.

⁵ ROTHBARD, Murray Newton. *Peníze v rukou státu: jak vláda zničila naše peníze*. Praha: Liberální institut, 2001, s. 90.

odborníku pověřených ministerstvem financí⁶. V té době byl ministrem financí Winston Churchill.

Keynes kritizoval toto rozhodnutí návratu ke zlatému standardu a varoval před deflačními následky spojenými s prudkým nárůstem nezaměstnanosti a znevýhodnění Británie v konkurenceschopnosti na světových trzích.

Avšak návrat ke zlatému standardu nebyl až tak úplný, jak by se mohlo na první pohled zdát. Britské vládě šlo dvě věci, buď přinutit okolní vlády k produkování inflace, nebo ustanovení jejich zlatého standardu v nadhodnocených paritách. Tím by se zajistilo, že by jejich export podražil a Británie by tak nedoplácela na svůj jinak drahý export. Z tohoto důvodu stála v Ženevě roku 1922 Británie v čele úsilí vzniku nového mezinárodního měnového řádu tzv. *standardu zlaté devizy*. Princip fungoval tímto způsobem: Spojené státy byly dál na klasickém zlatém standardu a směřovaly dolar přímo na zlato. Ostatní západní země přijaly tento devizový pseudosystém, ve kterém již nebylo možné libry či jiné měny směňovat za zlaté mince, ale pouze za velké zlaté pruty, používané při mezinárodních transakcích. Toto zabránilo běžným občanům v používání zlatých mincí a vedlo k používání papírových bankovek a tudíž k většímu nárůstu inflace. Zároveň Britové donutili okolní státy směňovat pouze za libru, zatímco Británie směňovala za dolar. Tímto způsobem se staly tyto dvě měny klíčovými, avšak značný nárůst inflace značil budoucí nefunkčnost tohoto systému.⁷

1.3 Návrat do státních služeb

Ve druhé polovině dvacátých let začal Keynes pracovat na knize *Pojednání o penězích*, která byla publikována v roce 1930. Již v této knize se objevuje návrh vzniku nadnárodní centrální banky. Vzhledem ke značné kritice jeho díla i ze stran svých stoupenců se rozhodl svou teorii přepracovat. Počínající Velká deprese podněcovala Keynesa, aby se aktivně účastnil při hledání řešení z vážných sociálních a ekonomických problémů, ve kterých se nejen Británie zmítala. Tím se postupně Keynes zapojoval do státních služeb. V letech 1929 až 1931 byl členem Macmillanova výboru pro finance a průmysl. Neúspěšně se v té době pokoušel prosadit názor, že měna by měla být řízena tak, aby se podařilo výstup

⁶ Jedním z pověřených odborníků byl také Arthur Cecil Pigou, Keynesův přítel a učitel.

⁷ ROTHBARD, Murray Newton. *Peníze v rukou státu: jak vláda zničila naše peníze*. Praha: Liberální institut, 2001, s. 92.

i zaměstnanost stabilizovat na vysoké úrovni a dosažení těchto cílů by měla zajistit Bank of England pomocí investic.

V roce 1930 byl dále Keynes jmenován předsedou Výboru rady ekonomických poradců. Mezi členy této rady byl například i Artur C. Pigou. Úkolem tohoto výboru byla analýza hospodářské situace v Británii a označení příčin a nalezení opatření, která by umožnila oživení ekonomiky. V této radě působil Keynes až do roku 1939.⁸

Mezi významná díla J. M. Keynese patří:

1913 – Indická měna a finance (*Indian Currency and Finance*)

1919 – Ekonomické důsledky míru (*The Economic Consequences of the Peace*)

1921 – Pojednání o pravděpodobnosti (*A Treatise on Probability*)

1922 – Revize smlouvy (*Revision of the Treaty*)

1923 – Traktát o monetární reformě (*A Tract on Monetary Reform*)

1925 – Ekonomické důsledky pana Churchilla (*The Economic Consequences of Mr. Churchill*)

1926 – Konec laissez faire (*The End of Laissez-Faire*)

1930 – Pojednání o penězích (*Treatise on Money*)

1931 – Konec zlatého standardu *The End of the Gold Standard* (Sunday Express)

1933 – Prostředky k prosperitě (*The Means to Prosperity*)

1933 – Otevřený dopis prezidentu Rooseveltovi (*An Open Letter to President Roosevelt*)
(*New York Times*)

1936 – Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz (*The General Theory of Employment, Interest and Money*)

1940 – Jak zaplatit válku (*How to Pay for the War*)

⁸ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 26.

2 Keynesiánství a jeho hlavní principy

V této kapitole se zaměříme na strukturální vývoj keynesiánství a také na jeho základní teoretická východiska. Nejprve si přiblížíme počátky vzniku tohoto ekonomického myšlení, a také události, které vedly k jeho vzniku a rozvoji.

Ve dvacátých a třicátých letech minulého století se začínaly objevovat pochyby o schopnosti neoklasického přístupu v analýze ekonomických jevů. V oblasti mikroekonomie byl přímo zpochybněn předpoklad dokonalé konkurence, což následně vedlo ke vzniku monopolistické a nedokonalé konkurence. K zásadnímu otřesu dosavadních teoretických východisek však došlo v oblasti makroekonomie. Při pohledu na neblahou realitu bylo velice těžké stále trvat na předpokladu samoregulačních sil (tzv. neviditelné ruce trhu) tehdejších vyspělých tržních ekonomik, sil, které měly být schopny navracet ekonomiky do plné zaměstnanosti při efektivním využívání všech dostupných zdrojů. Významnou úlohu v tomto směru sehrála Velká deprese v letech 1929 až 1933, která vyvolala obavy, že vyspělá tržní ekonomika spěje ke svému závěru a zániku. Nutno poznamenat, že obavami z dlouhodobé stagnace kapitalistické tržní ekonomiky trpěl rovněž Adam Smith, sám otec neoklasické ekonomie.

Není tedy divu, že nová makroekonomická teorie přinášela značné obavy ze samoregulačního mechanismu trhu, ve smyslu vytváření podmínek pro efektivní (plné) využití všech zdrojů včetně práce a hledala východisko nápravy v hospodářské politice státu. Jedním z protagonistů v tomto směru byl právě J. M. Keynes, který nevnímal stát jako pouze byrokratický aparát, ale především jako reprezentanta společenského zájmu, jež slouží společnosti a je zároveň nástrojem k řešení vzniklých problémů. Za svoji hlavní úlohu považoval nalezení správných teoretických doporučení a následně přesvědčení daných institucí k tomu, aby je použily. Keynes nebyl jediným ekonomem tehdejší doby, který zastával názory o stabilizaci tržní ekonomiky pomocí státního intervencionalismu, přesto díky mnoha příznivým skutečnostem je právě on považován za zakladatele této nové makroekonomické teorie. Po něm dostal tento makroekonomický směr označení keynesiánství a přechod od neoklasického přístupu ke keynesiánskému se nazývá keynesiánská revoluce.

2.1 Teoretická východiska, první fáze

Keynesovy teoretické názory můžeme rozdělit do dvou hlavních období: Období před napsáním *Obecné teorie* a období po napsání *Obecné teorie*. Po dlouhou dobu své akademické činnosti byl Keynes zastáncem neoklasického přístupu a rovněž liberálem. Do poloviny

dvacátých let minulého století kladl důraz především na význam konkurence, na cenovou stabilitu a na využívání tržního mechanismu. V té době rozvíjel své makroekonomické úvahy podle cambridgeské důchodové verze kvantitativní teorie peněz. V rámci makroekonomického modelu později změnil svůj pohled, avšak co se týče mikroekonomického modelu, tam uplatňoval liberální postoj i později. V této etapě považoval Keynes za hlavní příčinu nestability tržní ekonomiky nestálou kupní sílu peněz. Tento svůj postoj shrnul roku 1923 v knize *Traktát o peněžní reformě*. Keynes se v té době zabýval otázkami, čím je dána kupní síla peněz, dále, co je příčinami její nestálosti a jakým způsobem ji stabilizovat. V této analýze použil cambridgeskou rovnici kvantitativní teorie peněz a tu upravil. Úprava spočívala v tom, že místo nominálních zde nacházíme reálné zůstatky. Keynesova verze upravené rovnice má následující tvar⁹:

$$M = q \times P \quad (1)$$

kde: M ... množství peněz,
q ... počet jednotek spotřebních statků, na jejichž nákup si domácnosti udržují peněžní zůstatky,
P ... cenová hladina statků a služeb.

Keynes se pomocí této úpravy snažil dokázat, že kupní síla peněz je značně ovlivňována počtem jednotek spotřebních statků a služeb, na jejichž nákup si domácnosti udržují peněžní zůstatky. Již v této době se Keynes postavil proti návratu ke zlatému standardu a upozorňoval na nebezpečí deflace. Jakmile byl roku 1925 zlatý standard obnoven, kritizoval Keynes tento krok a argumentoval tím, že příliš nadhodnocená libra vůči dolaru způsobí pokles konkurenceschopnosti britského exportu. Snaha o návrat ke zlatému standardu v předválečné paritě ve výši 4,86 dolarů za jednu libru si vyžádala restriktivní fiskální a měnovou politiku, kterou provádělo ministerstvo financí spolu s Bank of England. Tato restriktivní politika měla za úkol udržovat nízkou cenovou hladinu, která zajišťovala přibližování kurzu libry k předválečné paritě, jak již bylo zmíněno v kapitole 1.2. V období 1922-1929 došlo ke kumulativnímu poklesu cenové hladiny o 13 %. Jedním z opatření, jak toho dosáhnout, byly vysoké úrokové sazby, které ovšem dusily domácí ekonomickou ak-

⁹ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 36.

tivitu a zároveň nadhodnocení libry (v důsledku deflační politiky) znevýhodňovalo konkurenceschopnost britských exportérů přesně v tom znění, jak varoval Keynes.¹⁰

V polovině dvacátých let se začíná Keynes stávat zastáncem státního intervencionalismu a již v roce 1926 v práci *Konec laissez-faire*, přichází s myšlenou, zda by nebylo vhodné opustit tradiční liberalismus. Podle Keynese existují oblasti, ve kterých plní svoji funkci perfektně soukromá ekonomická sféra, ale potom existují takové oblasti, v nichž si lépe počíná stát. Stát by měl mít k dispozici určitý počet nástrojů, kterými by měl vhodně regulovat hospodářskou politiku.

2.1.1 Pojednání o penězích

Toto dílo je určitým přechodem mezi etapami Keynesových názorů. Stále sice zastává myšlenku, že je důležité, aby v tržní ekonomice panovala stálá kupní síla peněz, ale rozdíl je patrný v příčinách kolísání, které nyní spatřuje v investicích. Přesněji řečeno v chování finančních trhů a spekulantů.

Keynes přichází s myšlenkou, že by se měly lépe analyzovat příjmy domácnosti a to jak zdroje vzniku tak jejich užití domácností. Jedná se prakticky o příjmově-výdajový přístup, který je dodnes považován za významný přínos Keynese do makroekonomie. Tímto přístupem rovněž podrobil kritice kvantitativní teorii peněz.

Příjmy (důchody) domácností (Y) rozdělil Keynes podle jejich původu na důchody, které vznikají při výrobě spotřebních statků a služeb (Y_C), a na důchody, které vznikají při výrobě statků kapitálových a investičních (Y_I). Platí tedy:

$$Y = Y_C + Y_I \quad (2)$$

Výdaje z hlediska užití Keynes rozdělil na důchody, které domácnosti vynaloží za nákup spotřebního zboží (C), a na část důchodu, kterou domácnosti uspoří (S). Vztah je tedy následující:

$$Y = C + S \quad (3)$$

Protože důchody, které vznikají při výrobě statků, jsou totožné s náklady, které mají firmy při jejich výrobě včetně zisku, kterého potom dosahují, platí:

$$Y_C = TC_C \quad \text{a} \quad Y_I = TC_I \quad (4)$$

¹⁰ TOMEŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 78.

Kde Y_C jsou náklady firem při výrobě spotřebních statků včetně zisku a Y_I jsou náklady firem při výrobě investičních statků rovněž včetně zisků. Z tohoto předpokladu Keynes vyvodil následující závěry: Jestliže je poměr, ve kterém se tvoří důchody domácností při výrobě spotřebních a investičních statků, stejný jako poměr, ve kterém se tyto důchody dělí na výdaje za spotřební statky a úspory ($\frac{Y_C}{Y_I} = \frac{C}{S}$), bude se vyrobená produkce spotřebních statků prodávat za stejnou cenu, jako jsou vynaložené náklady a zisk za jednotku produkce. Tato cena bude rovnovážná a bude platit následující vztah:

$$P_C = \frac{C}{Q_C} \quad \text{a} \quad AC_C = \frac{TC_C}{Q_C} = \frac{Y_C}{Q_C} \quad (5)$$

Pokud se ale $\frac{Y_C}{Y_I}$ nebude rovnat $\frac{C}{S}$, pak nebude cena spotřebních statků rovnovážná a bude podněcovat ke strukturálním změnám ve složení národního důchodu.¹¹

Za pomoci velmi zjednodušeného předpokladu, že náklady na jednotku investičních a spotřebních statků jsou stejné, sestavil Keynes tyto rovnice pro hladinu cen spotřebních statků:

$$P_C = \frac{TC_{C,I}}{Q_{C,I}} + \frac{(Y_I - S)}{Q_C} \quad (6)$$

$$P_C = \frac{Y}{Q_{C,I}} + \frac{(Y_I - S)}{Q_C} \quad (7)$$

Z těchto vztahů usoudil, že stálost kupní síly peněz stojí na stálosti poměru mezi důchody domácností a velikostí reálného národního důchodu a především na rovnosti celkových nákladů na výrobu investičních statků a úspor. Za hlavní příčinu nestálosti kupní síly peněz považoval nezávislost mezi rozhodováním rozdělování důchodu domácností na výdaje za spotřební statky a úspory a rozhodováním o podílu výroby spotřebních a investičních statků.¹²

Těmito úvahami došel k závěru, že rovnost úspor a investic vytváří cenovou stabilitu, zatímco nerovnost jejich nerovnost vede k nestabilitě cenové hladiny. Když jsou investice vyšší než úspory, cenová hladina roste a naopak.

Keynes také rozlišoval mezi cenovou hladinou kapitálových a spotřebních statků. Spatřoval je na sobě nezávislé. Tvrdil, že kapitálové statky vytváří pouze podnikatelé a cenová hladina těchto statků je v rovnováze v případě, když se výrobní náklady rovnají očekáva-

¹¹ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 38.

¹² Tamtéž.

ným výnosům. Znamená to tedy, že cenová hladina kapitálových statků je závislá na subjektivním odhadu očekávaného zisku a také na úrokové míře, s níž budou podnikatelé míru zisku porovnávat.

Dalším Keynesovým východiskem, které bylo následně rozvinuto v *Obecné teorii*, byla nezávislost úspor a investic. Tím, že nejsou úspory a investice na sobě závislé a přesto je jejich rovnost důležitá pro stabilitu tržní ekonomiky, tak je jasné, že tato stabilita není automaticky zaručena. Tudíž samoregulační tržní síly nejsou schopny automaticky uvádět tržní ekonomiku do rovnováhy.¹³ Z toho vyplývá prospěch z nutnosti státního zásahu, aby bylo možné ekonomiku stabilizovat. Keynes předkládá dvě možnosti, kterými je možné stabilizace dosáhnout. První možností je vyrovnaní úspor a investic pomocí regulace úrokové míry (peněžní a úvěrová politika). Pokud by i přesto stále převažoval pesimismus podnikatelů a změna úrokových sazeb je nepříměje k investicím, pak je zde druhá možnost, a to použití veřejných financí (rozpočtová politika). I když se Keynes snažil v tomto díle poukázat na prospěšný význam státních zásahů do tržní ekonomiky, jeho argumentace nebyla až tak přesvědčivá a setkal se s mnohými výhradami a to nejen mezi odpůrci jeho myšlenek, ale i mezi svými spolupracovníky.

2.2 Teoretická východiska, druhá fáze

Rozhodující etapa ve vývoji Keynesových myšlenek začíná dílem *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. Zde už Keynes nachází odpověď na otázku, co je příčinou selhání samoregulačních sil v kapitalistické tržní ekonomice. Zároveň v této knize kritizuje a nahrazuje základní pilíře neoklasické makroekonomie. Keynes došel k závěru, že zmíněnou příčinou je nedostatečná efektivní poptávka (agregátní poptávka) a v jejím rámci konkrétně nechota podnikatelů investovat a z toho vyplývající nestabilita investic. Vývoj Keynesových myšlenek jednoznačně ovlivnila Velká deprese v letech 1929 – 1933 a také cambridgeský kroužek *Cirkus*, v němž Keynesovi žáci podrobovali kritice jeho dílo *Pojednání o penězích*.

Pod vlivem průběhu Velké deprese Keynes zaměřil své úsilí na snahu prokázat, že peněžní ekonomika může z vnitřních příčin upadnout do deprese spojené s vysoko nezaměstnaností, a již zde nemusí být dostatečně silné samoregulační tržní síly, které by ji zpět oživily.

¹³ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 247.

Tímto způsobem Keynes formuloval svoji teorii efektivní poptávky, která se stala rozhodující složkou teoretické argumentace *Obecné teorie*.¹⁴

Keynes usiloval o nalezení hlavních příčin, které vyvolávají ekonomickou recesi a značné nevyužívání ekonomických zdrojů, zejména nezaměstnanost. Recesi nevnímal jako náhodu, ale jako průvodní jen vyspělé tržní ekonomiky.

Základní příčinou recese spojené s vysokou nezaměstnaností je podle Keynese nedostatečná efektivní poptávka spojená s nízkými podněty k investicím. Tržní ekonomika není vždy schopna vytvářet takovou efektivní poptávku, která by umožňovala realizovat národní produkt za cenu výrobních nákladů a očekávaných zisků podnikatelů při plném využití všech dostupných zdrojů.

V tržní ekonomice je rovněž oddělené rozhodování o úsporách a investicích a chybí zde jakýkoliv regulační mechanismus. V tomto směru se rozchází s neoklasickou doktrínou, která tvrdí, že regulační úlohu v tomto případě plní úroková míra.

Rozhodování o úsporách je podle Keynese závislé na důchodech domácností, čím vyšší je důchod, tím vyšší jsou úspory. Rozhodování o investicích je záležitostí podnikatelů a vychází z porovnání očekávaného čistého výnosu s úrokovou mírou (mezní efektivnost kapitálu¹⁵). Keynes předpokládá, že podnikatelé nesledují co nejvyšší úroveň užitku ze spotřeby, nýbrž že jejich hlavním cílem je zisk a následná akumulace majetku. Podnikatel je motivován očekávaným výnosem z investic a nikoliv osobními potřebami. Z tohoto důvodu se soustředí na nákup takových statků, které mu přinesou co největší užitek, bez ohledu na zaměstnanost či úroveň produkce. Dokonce se může stát, že pokud budou očekávané výnosy z investic pesimistické, rozhodne se podnikatel peníze držet, jelikož mu zajistí udržení bohatství v čase naproti tomu, kdyby je investoval do výroby.¹⁶

Sám J.M. Keynes shrnul myšlenky obsažené v *Obecné teorii* do následujících tezí¹⁷:

- Při daných výrobních zdrojích, technologiích a výrobních nákladech je národní důchod funkcí zaměstnanosti (tzv. keynesovská produkční funkce).

¹⁴ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 41.

¹⁵ Termín *mezní kapitál* používá Keynes ve významu investiční akce, neboli ocenění perspektivního čistého výnosu celé investiční akce, o které se uvažuje, nikoli výnosu poslední peněžní jednotky vynaložené na investice.

¹⁶ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 41.

¹⁷ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 11.

- Z důvodu, že vztah mezi národním důchodem a spotřebou je dán sklonem ke spotřebě, je i spotřeba funkcí zaměstnanosti.
- Zaměstnanost je funkcí výdajů na spotřebu a na investice a je závislá na efektivní poptávce.
- Jelikož je zaměstnanost funkcí výdajů na spotřebu a na investice, ovšem zpětná funkční vazba je pouze u spotřeby, je v konečném důsledku funkcí investic.
- Zaměstnanost je funkcí ceny celkové nabídky, sklonu ke spotřebě a velikosti investic.
- S růstem zaměstnanosti klesá produktivita, která určuje reálné mzdy. Z tohoto důvodu nemůže být dlouhodobě udržitelná vyšší zaměstnanost než plná zaměstnanost.
- S růstem zaměstnanosti roste i spotřeba. Výdaje na spotřebu však rostou pomaleji než potřebná efektivní poptávka pro udržování rostoucí zaměstnanosti. Tímto rozdílem mezi spotřebou a potřebnou efektivní poptávkou jsou výdaje na investice.

2.2.1 Teorie efektivní poptávky

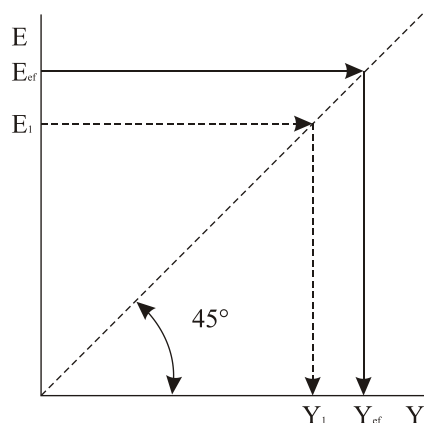
Stěžejní myšlenkou a velkým přínosem Keynesovy *Obecné teorie* je bezpochyby teorie efektivní poptávky. Podle Keynesa je efektivní poptávka v uzavřené ekonomice dána součtem výdajů na spotřebu C , investic soukromých podnikatelů I a výdajů vlády G . Rovnici je možné vyjádřit následujícím vzorcem:

$$E = C + I + G \quad (8)$$

Keynes vysvětloval vliv efektivní poptávky na zaměstnanost a národní důchod vztahem ceny celkové nabídky a ceny celkové poptávky. Keynes vymezil cenu celkové nabídky jako cenu nabídky produkce, která za předpokladu uhrazení výrobních nákladů a zajištění požadovaného zisku vyvolá určitý rozsah nezaměstnanosti. Cena celkové poptávky představuje očekávané tržby a tím i výnosy z prodeje celkové produkce při určitém rozsahu zaměstnanosti. Průsečík těchto cen určuje bod efektivní poptávky a jemu odpovídající rozsah zaměstnanosti.¹⁸

¹⁸ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 11.

Vliv efektivní poptávky na zaměstnanost vyjadřuje následující obrázek 1. Pokud odpovídá efektivní poptávka plné zaměstnanosti, bude ekonomika vytvářet důchod plné zaměstnanosti. Pokud dojde ke snížení agregátní poptávky (posun z bodu E_{ef} do bodu E_1), budou následovat procesy, které povedou ke snížení rozsahu zaměstnanosti a produkce výroby (posun z bodu Y_{ef} do bodu Y_1).

Legenda:

- E ... efektivní poptávka,
- E_{ef} ... efektivní poptávka odpovídající plné zaměstnanosti,
- Y ... národní důchod,
- Y_{ef} ... národní důchod plné zaměstnanosti,
- E_1 ... snížená efektivní poptávka,
- Y_1 ... pokles národního důchodu.

Obrázek 1 Vliv efektivní poptávky na národní důchod

Zdroj: SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 45.

Jestliže se nachází ekonomika v rovnováze a je stabilizována pomocí samoregulace, bude vývoj poptávky určován především veličinami C a I . Výdaje domácností na spotřebu C jsou funkcí disponibilního důchodu, který se dělí na spotřební a investiční výdaje. Keynes opíral tento svůj předpoklad na základě působení hlavního psychologického zákona, podle kterého se zvyšujícím se důchodem roste spotřeba absolutně, ale podíl na důchodu se snižuje. Na tomto základě Keynes definoval sklon ke spotřebě jako klesající funkci disponibilního důchodu a Keynes tak definoval několik vztahů¹⁹:

$$C = c \times Y_d \dots \text{kde sklon ke spotřebě je: } c = \frac{C}{Y_d} \quad (9)$$

$$S = s \times Y_d \dots \text{kde sklon k úsporám je: } s = \frac{S}{Y_d} \quad (10)$$

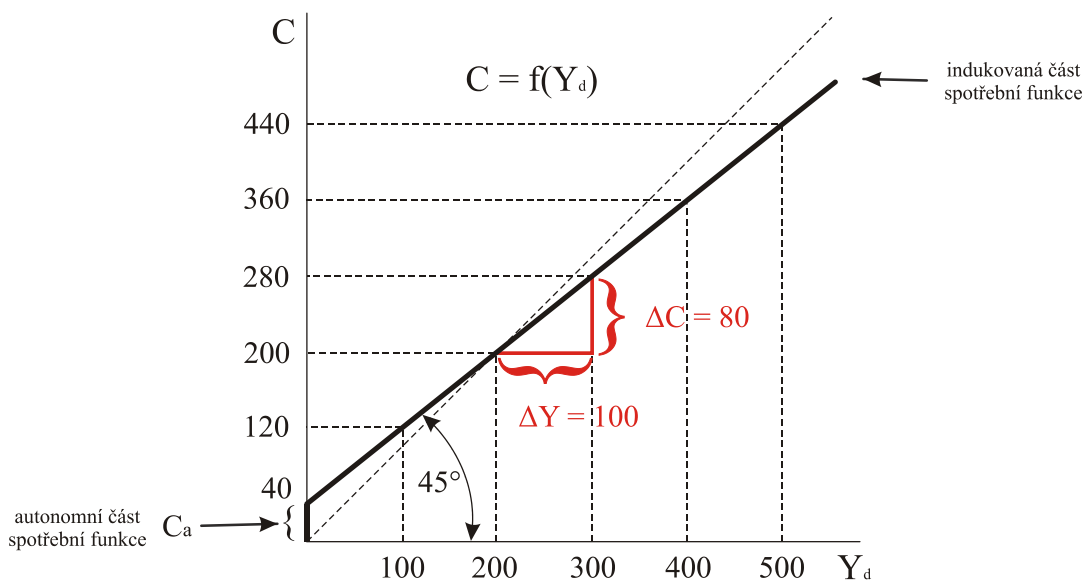
$$\text{mezní sklon k úsporám: } \frac{\Delta C}{\Delta Y_d} \text{ a mezní sklon k investicím: } \frac{\Delta S}{\Delta Y_d} \quad (11)$$

¹⁹ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 46.

Dále platí následující:

$$\frac{C}{Y_d} + \frac{S}{Y_d} = 1 \quad a \quad \frac{\Delta C}{\Delta Y_d} + \frac{\Delta S}{\Delta Y_d} = 1 \quad (12)$$

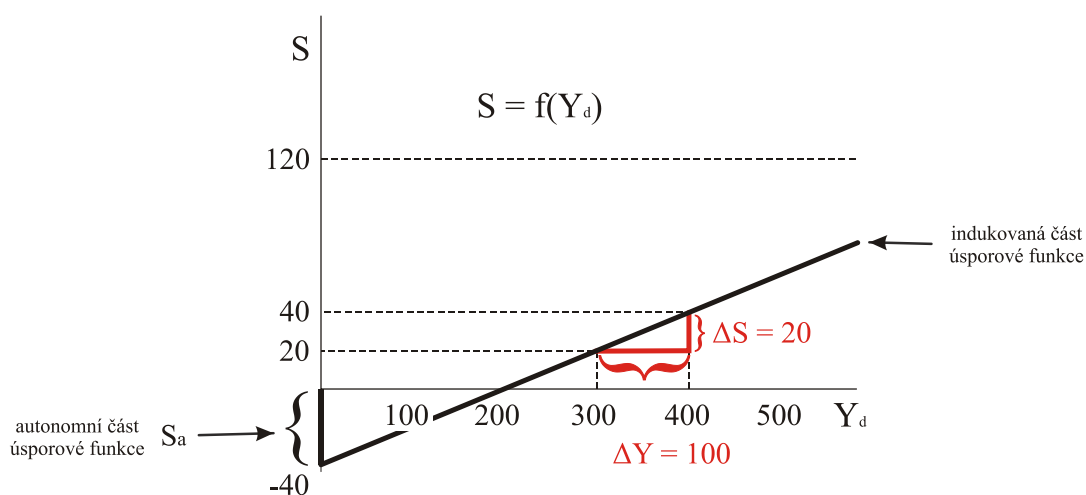
Na následujících obrázcích je výše uvedené znázorněno a představeno na jednoduchém příkladě:

Obrázek 2 Sklon ke spotřebě

Zdroj: HEALY, Mark. Fiscal Policy. *William Rainey Harper College: MACROECONOMICS IN THE GLOBAL ECONOMY* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z:

<http://www.harpercollege.edu/mhealy/eco212i/lectures/ch11-17.htm>.

Obrázek 3 Sklon ke úsporám

Zdroj: HEALY, Mark. Fiscal Policy. *William Rainey Harper College: MACROECONOMICS IN THE GLOBAL ECONOMY* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z:

<http://www.harpercollege.edu/mhealy/eco212i/lectures/ch11-17.htm>.

Spotřební funkce je složena ze dvou částí, autonomní a indukované. Autonomní spotřeba (C_a) je pak výše spotřeby při nulovém disponibilním důchodu. Analogicky je možné charakterizovat také autonomní úspory. Jedná se o výši úspor při nulovém disponibilním důchodu. Lze tedy říci, že autonomní spotřeba i autonomní úspora jsou nezávislé na disponibilním příjmu. Dále potom hodnota mezního sklonu ke spotřebě je v tomto ilustrativním příkladě $MPC = 0,8$ a hodnota mezního sklonu k úsporám $MPS = 0,2$. Jejich součet je roven 1.

2.2.2 Mezní efektivnost kapitálu

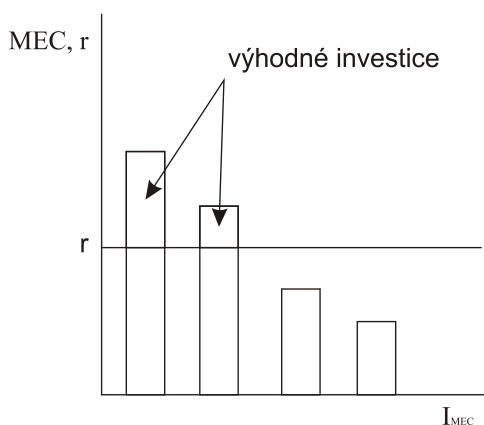
Rozhodnutí podnikatelů o investicích podle Keynesese závisí na očekávaných výnosech po celou dobu investice a nákladech, které jsou s investicí spojeny. Poptávka po investicích je přímo úměrná očekávaným čistým výnosům a nepřímo závislá na vývoji úrokové sazby. Podnikatel je nucen ocenit dlouhodobé ziskové perspektivy plánované investice a porovnat tato očekávání s výší úrokové míry. Tento odhad vývoje zisku je velmi problematický, protože v sobě zahrnuje mnoho neznámých např. dobu životnosti investice, vývoj poptávky po nabízených službách, vývoj nákladů spojených s investicí. Vývoj těchto veličin je spojen s výraznou nejistotou, která nelze propočítat a číselně vyjádřit. Podnikatel se tedy rozhoduje podle subjektivních ocenění a také důvěry v budoucí vývoj trhů. Při odhadu mezní efektivnosti kapitálu či investic je propočet očekávaného zisku jen jedním z aspektů celkového odhadu. Naopak subjektivní prvek je v případě rozhodování, zda investici uskutečnit, výrazně převažující.

Mezní efektivnost kapitálu je v Keynesově pojetí v podstatě diskontní sazbou a lze ji získat jako sumu diskontovaných čistých výnosů z dané investice po celou dobu její životnosti. Očekávaný čistý výnos pak získáme tím, že sečteme veškeré očekávané tržby za služby a statky, které s danou investicí souvisejí, a od těchto celkových tržeb odečteme všechny běžné náklady spojené s výrobou těchto statků. Tato diskontní sazba se nazývá také vnitřní výnos investice a je možné ji vyjádřit následujícím vztahem:

$$I = \frac{T_1 - N_1}{1+v} + \frac{T_2 - N_2}{(1+v)^2} + \dots + \frac{T_n - N_n}{(1+v)^n} \quad \text{pro } t = 1, 2 \dots n. \quad (13)$$

kde: I ... původní investice,
 R_t ... tržby za jeden rok,
 N_t ... běžné náklady v daném roce.

Podnět k investování je podle Keynesese dán výší rozdílu mezní efektivity investice a úrokové míry. Pokud je mezní efektivity investice vyšší než úroková míra, pak se investice vyplatí. V opačném případě, je-li mezní efektivity investice nižší než úroková míra, se podnikatel rozhodne danou investici neuskutečnit a raději zvolí držbu peněz.²⁰

Legenda:

MEC ... mezní efektivity kapitálu,

r ... úroková míra,

I_{MEC} ... hodnocené jednotlivé investiční akce.

Obrázek 4 Vztah mezi úrokovou mírou a mezní efektivity kapitálu

Zdroj: SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 49.

2.2.3 Investiční multiplikátor

Investiční (Kahn-Kenyesev) multiplikátor popisuje a vysvětluje důchodotvorné efekty investic a byl odvozen jako určitá analogie Kahnova multiplikátoru zaměstnanosti. Investiční multiplikátor vyjadřuje vztah mezi investicemi a vytvářeným národním důchodem, který je určen (za daného sklonu ke spotřebě a investicím) výší dodatečných investic a výdajů na spotřebu vytvořených na základě těchto investic. Dodatečné výdaje na spotřebu se získají jako suma důchodů vyplacených při výrobě příslušných statků a také požadovaných statků a služeb snížených o odpovídající úspory. Vztah mezi dodatečnými investicemi a jejich důchodotvorným efektem lze vyjádřit následovně²¹:

$$\Delta Y = k \times \Delta I \dots \text{platí také že: } k = \frac{1}{MPS} = \frac{1}{1-MPC} \quad (14)$$

kde: ΔY ... přírůstek národního důchodu,

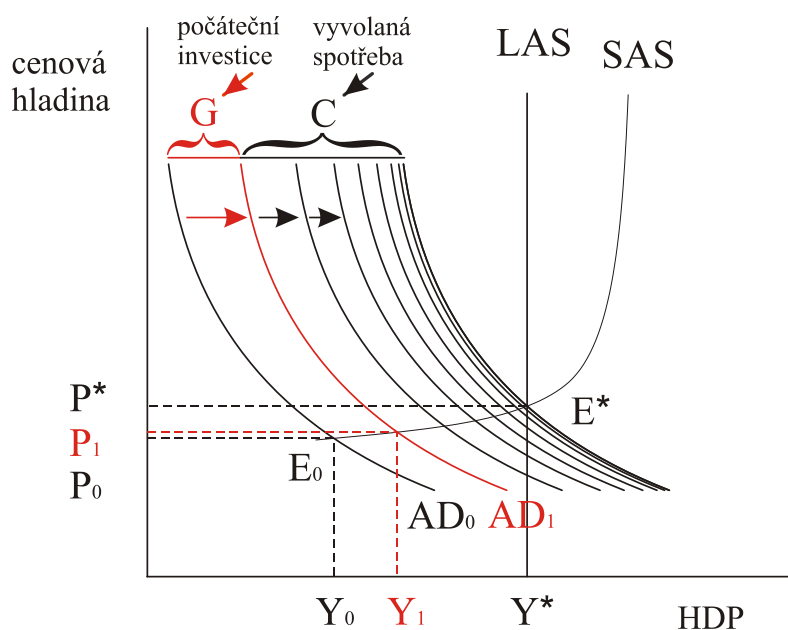
k ... investiční multiplikátor,

ΔI ... dodatečná investice.

²⁰ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 48.

²¹ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 255.

Princip je ten, že prvotní investiční výdaj se stává příjmem dalšího subjektu. Tento subjekt podle svého mezního sklonu ke spotřebě část tohoto příjmu spotřebuje a část podle mezního sklonu k úsporám ušetří. Spotřebovaná část se stává příjmem v pořadí již třetího subjektu. Vzniká tak řetěz druhotných spotřebních výdajů. Součet všech těchto druhotných výdajů dává pak celkovou částku, konečný efekt. Obrázek 5 detailněji ilustruje zmíněný multiplikační efekt. V návaznosti na příklad z předchozí kapitoly, kde $MPC = 0,2$ a $k = 5$ může nastat modelová situace, kdy vláda zvýší výdaje (G) o 20 mil Kč, čímž se agregátní poptávka přesune doprava o 20 mil Kč (AD_1), jestliže se příjmy zvýší o 20 mil Kč, zvýší se i spotřeba o 16 mil Kč (posun AD_1 doprava). Tímto se zvýší příjmy o 16 mil Kč, které zvyšují dodatečnou spotřebu o 12,8 mil Kč a tímto způsobem efekt pokračuje až do chvíle, kdy úspory dosáhnou výše investovaných 20 mil Kč. Celková změna HDP 100 mil Kč byla vyvolána vládními výdaji ve výši 20 mil Kč a dodatečnou spotřebou ve výši 80 mil Kč, podrobněji viz tabulka 1.

Obrázek 5 Multiplikační efekt vyjádřený v modelu AS-AD

Zdroj: HEALY, Mark. Fiscal Policy. *William Rainey Harper College: MACROECONOMICS IN THE GLOBAL ECONOMY* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z:

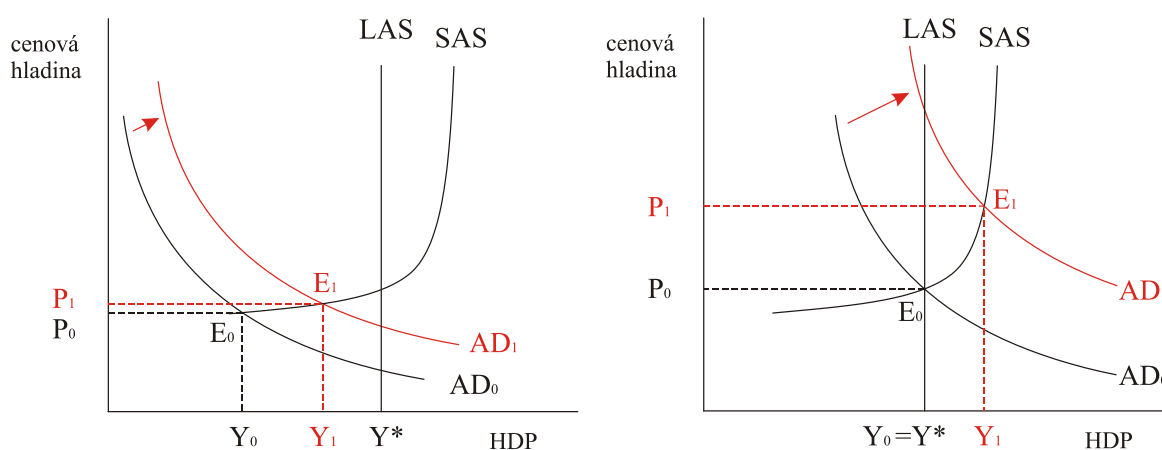
<http://www.harpercollege.edu/mhealy/eco212i/lectures/ch11-17.htm>.

Tabulka 1 Multiplikační efekt

HDP	C	I (G)	S
+20		+20	
+16	+16		+4
+12,8	+12,8		+3,2
+10,24	+10,24		+2,56
+8,192	+8,192		+2,048
...
Celkový součet	Celkový součet	Celkový součet	Celkový součet
+100	+80	+20	+20

Zdroj: Vlastní zpracování.

Důchodotvorný efekt investic byl dalším velmi významným přínosem, jelikož má význam především pro úvahy o veřejných zakázkách financovaných státem, či sestavování deficitního státního rozpočtu, což je jedním z nástrojů hospodářské politiky, který bývá používán v boji s recesí a nezaměstnaností. Keynes byl přesvědčen, že tyto dodatečné investice budou mít pouze kapacitotvorný efekt, čímž měl na mysli, že by nemělo docházet k souběžnému zvyšování agregátní poptávky i nabídky, jehož následkem by bylo pouze zvýšení cenové hladiny. Důležitým předpokladem je tedy existence nevyužitých zdrojů nebo nedobrovolná nezaměstnanost. V případě plného využití zdrojů a pracovní síly by dodatečné investice skutečně vedly ke zmíněným inflačním důsledkům²², viz obrázek 6.

Obrázek 6 Dopady multiplikačního efektu na rozdílné ekonomiky v modelu AS-AD

Zdroj: Vlastní zpracování.

²² SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 255.

Na levém obrázku je znázorněna ekonomika nacházející se pod úrovní svého potenciálního produktu, ve které dominuje nedobrovolná nezaměstnanost. Zvýšením vládních výdajů (G) významně vzroste celkový produkt (Y_1), zatímco cenová hladina (P_0) se zvýší jen mírně (P_1). Opačná situace však nastává v ekonomice využívající plně své zdroje (Y^*), která je vyobrazena v pravé části. Zde je patrné dominující zvýšení cenové hladiny.

Za hlavní slabinu multiplikátoru se považuje abstrahování od kapacitotvorných efektů investic. Některé jeho nedostatky byly následně překonány např. spojením principu multiplikátoru se Samuelsonovým principem akcelerátoru.²³

2.2.4 Teorie úroku na bázi preference likvidity

Pojem preference likvidity vyjadřuje upřednostnění držby peněz oproti držbě jiných aktiv. Ekonomické subjekty preferují držbu peněz kvůli jejich vyšší likviditě. V tržní ekonomice je možné za peníze směnit za jakýkoliv majetek a s jejich držením nevnikají žádné dodatečné náklady. Jediným ohrožením je v tomto případě vysoká inflace. U všech typů aktiv, kromě peněz, vznikají při směně či převodu na jinou formu majetky určité potíže. Teorie preference likvidity objasňuje motivy držby peněz, a navazuje tak na cambridgeskou kvantitativní teorii peněz. V *Obecné teorii* jsou představeny čtyři motivy držby peněz²⁴:

- **Motiv důchodový:** týká se domácností, konkrétně si všímá jevu, kdy domácnosti získávají příjmy v jiných obdobích, než v jakých je musí v souvislosti se svoji spotřebou vydávat. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby si vytvářely vlastní peněžní zásobu, která řeší tento nesoulad mezi příjmy a výdaji.
- **Motiv podnikání:** je podobný jako motiv důchodový, s tím rozdílem, že se týká podniků a zajištění jejich plynulého chodu a provozu.
- **Motiv opatrnostní:** v tomto případě si ekonomické subjekty vytvářejí peněžní rezervy na překonání nenadálých událostí, se kterými souvisí nečekané výdaje. Zároveň tím mohou krýt i období kdy mají nižší příjmy. Výše peněžních zůstatků vytvořených na základě motivů důchodového, podnikání a opatrnostního je zpravidla považována za přímo úměrnou velikosti národního důchodu a nezávisí na úrokové míře.

²³ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 255.

²⁴ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 51.

- **Motiv spekulací:** závisí přímo na úrokové míře. Ekonomické subjekty si vytvářejí peněžní zásobu na základě očekávaného vývoje trhu s obligacemi. Pokud se očekávají kapitálové ztráty, které by převýšily úrokový výnos, pak dají raději přednost držbě peněz.

Hospodářské subjekty se snaží nakupovat obligace při co nejnižších cenách a prodávat při co nejvyšších kurzech. Vývoj těchto kurzů je nepřímo úměrný úrokové míře, a proto je úvaha založena na subjektivním odhadu. Důležitým aspektem je v tomto případě úroveň úrokové míry, která je považována za normální. Pokud bude skutečná úroková sazba výrazně vyšší, budou ekonomické subjekty očekávat její snížení a naopak. Keynes omezil tuto volbu pouze na peníze a obligace. Jiné typy cenných papírů nebral v úvahu a to bylo předmětem kritiky monetaristů, zejména pak Milтона Friedmana, který k obligacím připojil i další formy bohatství (akcie, investice do lidského či fyzického kapitálu).²⁵

Keynes došel k závěru, že úroková míra je funkcí preference likvidity a množství peněz v oběhu a je tedy určována na trhu peněžním, nikoliv na kapitálovém (jak předpokládá neoklasická ekonomie). Přestože nelze motivy preference likvidity příliš ovlivňovat (mají zejména psychologickou povahu), Keynes se domníval, že lze na úrokovou míru působit prostřednictvím agregátní nabídky peněz. Keynes si však zároveň uvědomoval, že i tento způsob v navyšování peněžní nabídky má své limity. Jestliže je úroková míra příliš nízká, bude většina ekonomických subjektů očekávat její růst. To zároveň způsobí růst spekulací po penězích a další pokles úrokové míry nebude možné prosadit ani další emisí peněz do oběhu. Neoknesiánci tento jev označují termínem past likvidity.²⁶

2.3 Doporučení pro hospodářskou politiku

Keynes dospěl k několika hospodářsko-politickým závěrům, které se týkaly především dvou hlavních forem státní hospodářské politiky a to peněžní a úvěrové politiky. I když Keynes nenavrhol v *Obecné teorii* žádné konkrétní modely či programy, dílčí východiska pro vytvoření konceptu v ní obsaženy jsou. Keynes doporučoval ovlivňování úrokové míry na co nejnižší úrovni pomocí státních zásahů. Navrhol:

- **Zrušení zlatého standardu**, který vedl ke značnému růstu preference likvidity.

²⁵ KODEROVÁ, Jitka. Milton Friedman a současná měnová politika. *Český finanční a účetní časopis* [online]. 2012, roč. 2012, č. 4, s. 18. Dostupné z: <http://cfuc.vse.cz/media/2012/cfuc_2012-4_015-031.pdf>.

²⁶ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 52.

- **Regulaci množství peněz v oběhu pomocí fiskální politiky**, a tím využití regulativní funkce státního rozpočtu. Jednalo se o vyrovnání propadů v efektivní poptávce, jejich příčinou jsou nadbytečné úspory a nízká míra soukromých investic.

Jak již bylo uvedeno výše, Keynes byl přesvědčen o tom, že ve vyspělé tržní ekonomice není možné plné využití ekonomických zdrojů a tudíž nejsou vytvářeny podmínky pro plnou zaměstnanost. Vyspělá tržní ekonomika je charakteristická svým nerovnoměrným rozdělením důchodů a z toho přímo vznikající pověstné "núžky". Aby bylo možné tyto veličiny udržet v rovnováze, navrhoval Keynes doplnění tržního mechanismu o státní intervence, které by měly situaci stabilizovat. Jednalo se o tyto tři konkrétní možnosti, jak zpět vytvořit rovnováhu a uvést tržní ekonomiku do plného využití zdrojů:

1. **Přerozdělení důchodů** ve prospěch skupin s nejnižšími důchody (to jsou lidé s velkým sklonem ke spotřebě), čímž by měl být zajištěn růst efektivní poptávky. Keynes vystupoval proti rentiérům, kteří mají nízký sklon ke spotřebě a značnou část svých důchodů spoří a nejsou motivováni k investicím. Jedním z praktických nástrojů tohoto opatření je např. progresivní daňová soustava.
2. **Ovlivňování sklonu k investicím** pomocí peněžní a úvěrové politiky zaměřené na dlouhodobé udržování nízkých úrokových měr, tzv. politika levných peněz. Pozitivním důsledkem tohoto opatření je postupná likvidace rentiérů. Podněcování investic "levnými penězi" by měla za následek, že akumulace kapitálu v krátké době by dosáhla takové výše, že by kapitál přestal být vzácný a přestal by být zdrojem příjmu z titulu vlastnictví.
3. **Zvýšení státních investic** může probíhat jednak prostřednictvím rozsáhlých veřejných prací nebo formou veřejných zakázek pro soukromé subjekty. Po zkušenostech s Velkou depresí ve třicátých letech Keynes pochyboval, že je možné dosáhnout nízkých úrokových měr pouze pomocí peněžní a úvěrové politiky. Investice podnikatelů považoval za velmi nepředvídatelné, jelikož jsou tyto investice spojené s očekáváním určité jistoty. Z tohoto důvodu navrhoval vyplnit tyto případné mezery využitím státního rozpočtu a stabilizovat tímto způsobem agregátní poptávku i za cenu deficitního státního rozpočtu.²⁷

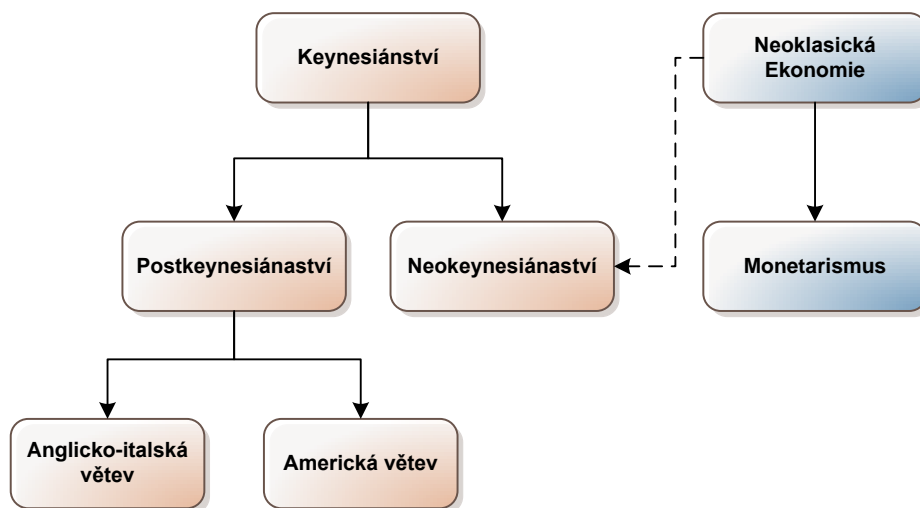
²⁷ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 17.

3 Další vývoj keynesiánství

Přestože znamenala *Obecná teorie* zlom ve vývoji ekonomického myšlení a Keynes svými teoriemi značně zpochybnil makroekonomické závěry neoklasické ekonomie, je třeba podotknout, že v oblasti mikroekonomie žádné alternativy nevytvořil. Po druhé světové válce ovládla keynesiánská teorie mnoho západních zemí, a především v závislosti na podmínkách, které byly v jednotlivých zemích různé, byly vytvářeny různé modifikace keynesových teoretických a hospodářsko-politických přístupů. Tato diferenciacie uvnitř keynesiánství dosáhla svého vrcholu v padesátých letech 20. století. V téže době se v rámci keynesiánství vyčlenil nový směr, který byl založen Keynesovými žáky a spolupracovníky na univerzitě v britské Cambridgi. Tento směr nazvali *postkeynesiánství*. Záměrem bylo zdůraznit a odlišit se od stávající americké podoby keynesiánství, jež nesla označení *neokkeynesiánství* a usilovala o doplnění keynesiánské makroekonomie o neoklasickou mikroekonomii.²⁸

Po druhé světové válce přistoupila také řada ekonomů k určité dynamizaci *Obecné teorie*. Mezi tyto ekonomy patřili především Roy Forbes Harrod, Evsey Domar, Nicholas Kaldor a další. Harrodova teorie růstu se pak stala základním východiskem pro oba směry jak neokkeynesiánství, tak i postkeynesiánství. Harrod ve svém zjištění došel k závěru, že k zajištění žádoucí dynamiky za plného využití ekonomických zdrojů jsou potřebné státní zásahy do ekonomiky, protože trh sám o sobě nemá dostatek sil pro samoregulaci. Vývoj směrů keynesiánství je patrný z následujícího obrázku.

²⁸ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 19.

Obrázek 7 Schéma vývoje keynesiánství

Zdroj: Vlastní zpracování.

3.1 Neokeynesiánství

Neokeynesiánství se v ekonomické teorii objevilo ve 40. letech 20. století. Tato neoklasická syntéza stavěla na interpretaci Keynesova teoretického odkazu, který byl přizpůsoben neoklasické ekonomii. Mezi hlavními představiteli se řadili Alvin Hansen, Franco Modigliani, P.A. Samuelson, John Hicks a Robert Merton Solow. Hansen a Modigliani dokonce dokázali Keynesovu nedobrovolnou nezaměstnanost odvodit pomocí neoklasického modelu.²⁹

Alvin Hansen byl americkým ekonomem, který působil jako poradce v různých komisích americké vlády a také byl zvláštním poradcem Rady Federálního rezervního systému. Byl hlavním představitelům Keynesovy teorie stagnace, kterou podrobněji rozpracoval. Za příčiny stagnace označil tři hlavní faktory: demografický růst, technický pokrok a zavádění inovací, a územní expanze.

Franco Modigliani byl významným zastáncem Keynesovy teorie a často ji obhajoval před zastánci monetarismu. Kromě své pedagogické a rozsáhle publikační činnosti také v roce 1985 obdržel Nobelovu cenu za ekonomii ohledně rozpracované teorie úspor domácností, známé pod názvem *hypotéza životního cyklu* a také za příspěvek k oceňování tržní hodnoty korporací. Modigliani se proslavil vytvořením tzv. *úplného keynesiánského modelu*. V tomto IS-LM modelu je nabídka v podobě produkční funkce doplněna o neoklasický trh

²⁹ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 20.

práce. V tomto modelu se také předpokládá automatické obnovování rovnováhy při plné zaměstnanosti, pokud jsou mzdy, ceny a úrokové míry pružné. Keynesiánské výsledky jsou zde vysvětlovány za pomoci překážek, které stojí v cestě působení samoregulačního mechanismu. Mezi tyto bariéry patří: nepružnost cen, nepružnost nominálních mezd směrem dolů, nízká citlivost investic na úrokovou míru a past na likviditu. Model pracuje s těmito rovnicemi:

	$N_D = N_D\left(\frac{w}{P}\right)$	(15)
Vztahy představující nabídku →	$N_S = N_S\left(\frac{w}{P}\right)$	(16)
	$Y = f(N)$	(17)
Vztahy představující poptávku →	$S(Y) = I(r)$	(18)
	$L(Y, r) = \frac{M}{P}$	(19)
	$w = \left(\frac{w}{P}\right) \times P$	(20)

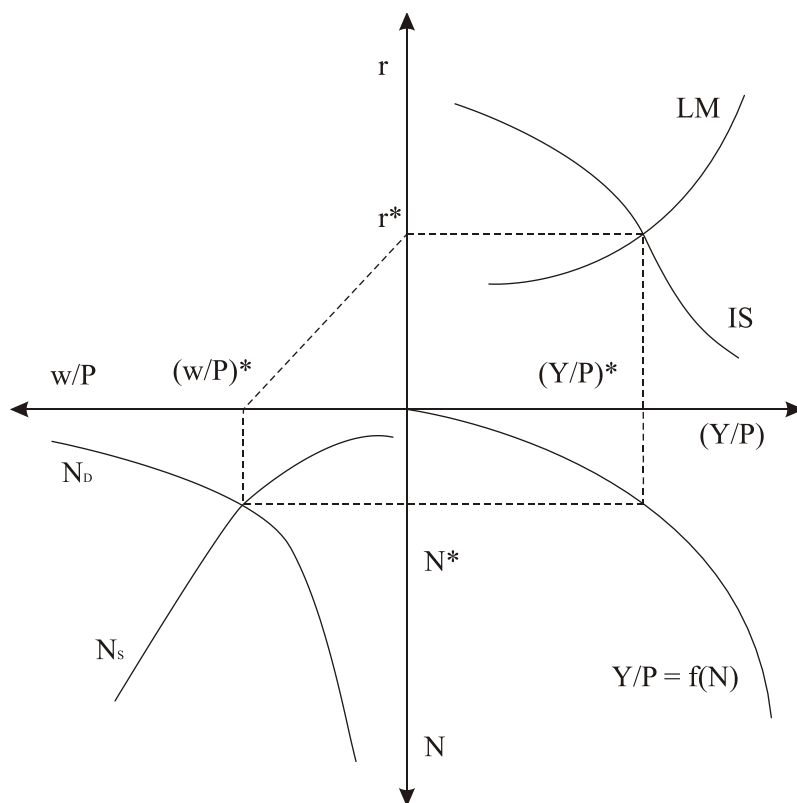
kde: N_D ... poptávka po práci,
 N_S ... nabídka práce,
 w ... nominální mzdová sazba,
 P ... cenová hladina,
 N ... nezaměstnanost,
 Y ... národní důchod,
 S ... úspory,
 I ... investice,
 r ... úroková míra,
 L ... funkce likvidity,
 M ... peněžní nabídka,

Vztahy (15) a (16) určují poptávku po práci a nabídku práce jako funkci sazby reálné mzdy $\left(\frac{w}{P}\right)$. Sazba reálné mzdy zde plní funkci očišťující ceny, která vyrovnává v tržním prostředí nabídku a poptávku po práci. Řešením obou vztahů je rovnovážná úroveň sazby reálné mzdy $\left(\frac{w}{P}\right)^*$ a zaměstnanosti N^* , která je zde chápána jako plná zaměstnanost.

Vztah (17) představuje tzv. keynesovskou produkční funkci, která vychází z předpokladu, že jediným variabilním výrobním činitelem je práce. Velikost národního produktu je funkcí zaměstnanosti. Plné zaměstnanosti N^* pak odpovídá potenciální produkt Y^* .

Vztahy (15), (16) a (17) vyjadřují chování nabídky v úplném krátkodobém keynesovském modelu. Vztahy (18) a (19) představují model IS-LM. Vztah (18) popisuje křivku IS a stanovuje podmínku rovnováhy na trhu statků na základě rovnosti úspor (S), které jsou funkcí národního důchodu a investic, které jsou funkcí úrokové míry. Křivka LM je pak definována vztahem (19). Podmínkou rovnováhy na trhu peněz je rovnost mezi reálnou nabídkou peněz $\left(\frac{w}{P}\right)$ a poptávkou po penězích, která se skládá z transakční a spekulativní poptávky a je funkcí důchodu (transakční poptávka) a úrokové míry (spekulativní poptávka).

Vztah (20) znázorňuje nominální mzdu jako součin reálné mzdy a cenové hladiny. Pokud jsou ceny, mzdy a úrokové míry pružné a nepůsobí výše zmíněné překážky, potom vede úplný keynesiánský makroekonomický model k celkové rovnováze při plné zaměstnanosti.³⁰

Obrázek 8 Úplný keynesiánský model

Zdroj: SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 278.

³⁰ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 277.

Na obrázku 8 je znázorněn úplný keynesiánský model, kde se v pravém horním kvadrantu nachází strana poptávky a v levém dolním strana nabídky. Oba kvadranty jsou poté spojeny produkční funkcí v pravém dolním kvadrantu.

Franco Modigliani spolu s Richardem Brumbergem předložili v roce 1954 práci, ve které ztvárnili novou teorii úspor domácností založenou na *hypotéze životního cyklu*. Základ této teorie spočíval v tom, že lidé rozvrhují spotřebu podle svých očekávaných důchodů v blízké i vzdálené budoucnosti a rozdělili období životního cyklu na tři fáze. Mladí lidé spotřebovávají více, než vydělávají (příprava na zaměstnání, zakládání rodiny atd.). Ve druhé fázi je tomu naopak, protože tito lidé již spoří, aby si vytvořili rezervu pro třetí období, kdy již nebudou ekonomicky aktivní a budou z těchto úspor čerpat na svoji spotřebu.

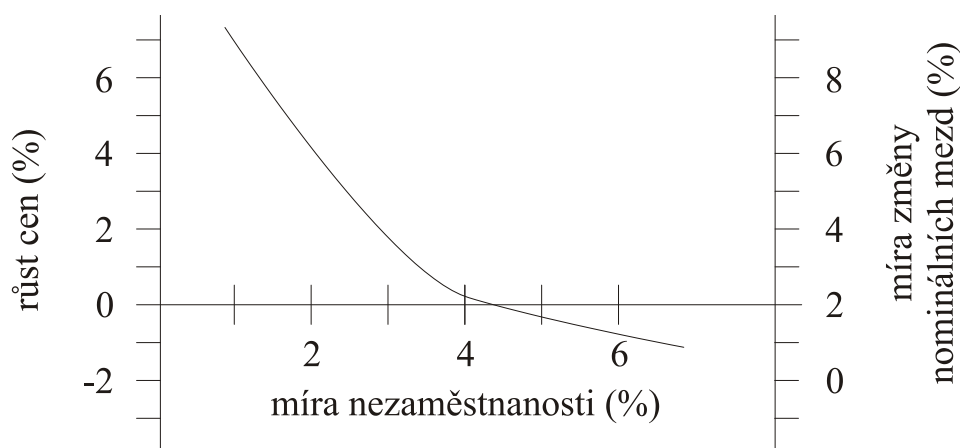
Hypotéza životního cyklu se stala základem nové formulace funkce spotřeby a funkce úspor v neokeynesiánské ekonomii a stala se důležitým východiskem empirických výzkumů spotřeby a úspor. Umožňuje zkoumat a předvídat důsledky hospodářských a politických opatření.³¹

Paul Anthony Samuelson studoval ekonomii na Chicagské univerzitě a na Harvardově univerzitě. V roce 1970 získal Nobelovu cenu za přínos k rozpracování matematických metod v ekonomii a za přínos k celkovému zvýšení analytické a metodologické úrovně ekonomické vědy. K vývoji neokeynesiánství nejvíce přispěl svým pojetím Phillipsovy křivky. Keynes a jeho následovníci používali v teorii zaměstnanosti pojem *plná zaměstnanost*, avšak tento pojem nikdy blíže nedefinovali.

V roce 1958 se Phillips pokusil v odborném článku potvrdit hypotézu o vztahu mezi mírou nezaměstnanosti a mírou mzdové inflace. Na tento příspěvek reagovalo mnoho neokeynesiánských ekonomů a právě Samuelson spolu s R. M. Solowem sestavili Phillipsovu křivku pro USA. Záslouhou Samuelsona začala být křivka chápána jako příčinný vztah mezi mírou nezaměstnanosti a cenovou inflací, kde je rozdíl mezi mzdovou a cenovou inflací dán tempem růstu produktivity práce jak je znázorněno na obrázku 8.³²

³¹ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 278

³² Tamtéž

Obrázek 9 Phillipsova křivka s cenovou inflací

Zdroj: SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 281.

Robert Merton Solow byl předním americkým ekonomem, který působil v Radě poradců prezidenta Kennedyho a mimo jiné byl rovněž oceněn Nobelovou cenou za ekonomii. Solow patřil k hlavním americkým neokeynesiáncům. Za jeho hlavní přínos ekonomii je považováno rozpracování neoklasického modelu růstu. Tento model vedl k závěru, že úspory a investice mají vliv na kapitálovou vybavenost práce a na velikost výstupu na pracovníka, ale nemají vliv na tempo růstu výstupu. Solow se také zabýval rozpočtovou politikou, nezaměstnaností, stabilizační politikou a na tato témata publikoval řadu významných prací.³³

James Tobin patřil rovněž k nejvýznamnějším osobnostem amerického neokeynesiánství. Podobně jako Solow byl rovněž členem Rady poradců prezidenta Kennedyho a také byl vyznamenán Nobelovou cenou za ekonomii. Jeho hlavním přínosem byla zejména teorie portfolia, která byla detailnějším rozpracováním původní Keynesovy teorie spekulativní poptávky po penězích. Podobně jako Keynes, uvažoval Tobin, že subjekty drží v různých podílech buď peníze, které nepřinášejí žádný úrok, nebo dluhopisy.³⁴

3.2 Postkeynesiánství

Postkeynesiánství vznikalo od 50. let jako samostatný ekonomický směr, který navazoval na *Obecnou teorii* s cílem vytvoření tzv. nového paradigmatu, které by znamenalo seriózní opozici neokeynesiánství. Na rozdíl od neokeynesiánců se tento směr odkláněl od neoklasické ekonomie. Přestože bylo sepsáno mnoho učebnic a o vznik společného paradigmatu

³³ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 286

³⁴ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 30.

usilovali jak italští, tak britští i američtí ekonomové, doposud se jednotná teorie nepodařila vytvořit.

Postkeynesiánství se rozvíjelo ve dvou větvích. Tou starší byla italsko-cambridgeská škola, která se zabývala především problematikou růstu a národního důchodu. Hlavními představiteli této školy byli Joan Robinsonová a Nicholas Kaldor. Jejich práce sehrála klíčovou roli ve vytváření specificky keynesiánské teorie rozdělování a cen. Další významnou osobností byl Michal Kalecki, který rozpracoval teorii úspor, investic a zaměstnanosti.

Mladší větev postkeynesiánství představují američtí ekonomové. Mezi hlavní představitele patří Sidney Weintraub, Paul Davidson a Hyman Minsky.³⁵

3.2.1 Italsko-cambridgeská škola

Hlavní úlohu ve formování této školy měla anglická ekonomka Joan Robinsonová a ekonom Nicholas Kaldor. Jejich vzájemná spolupráce přinesla zásadní podněty ve vytváření specificky keynesiánské teorie rozdělování a cen za účelem doplnění Keynesovy teorie efektivní poptávky. Škola dominovala v rámci postkeynesiánství přibližně do poloviny 80. let. Po úmrtí hlavních představitelů již ustoupila do pozadí a v podstatě zanikla. Mezitím se však v Británii šířilo postkeynesiánství i po jiných ekonomických univerzitách a později se tato ekonomická teorie přesunula do Spojených států.³⁶

Joan Robinsonová byla stoupenkou Keynesiánství a proslavila se svojí teorií nedokonalé konkurence. Později se stala propagátorkou a inovátorkou Keynesova odkazu. Cílem Robinsonové bylo jednak doplnit Keynesovu *Obecnou teorii*, a také ji doplnit o teorii rozdělování. Tato teorie byla určitou směsí keynesiánství a kaleckiánství. Rovněž patřila mezi velmi ostré kritiky neoklasické ekonomie, kteří odstartovali tzv. antimarginalistickou revoluci. Jednalo o celkové zpochybňování teorie mezního užitku jako hodnotové teorie, a především pak teorie mezní produktivity jako teorie rozdělování. Předmětem její kritiky bylo zejména využití agregátní produkční funkce jako teorie rozdělování, tak jak ji používali neokeynesiánci v modelech růstu.

³⁵ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 30.

³⁶ HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 402.

3.2.2 Americké postkeynesiánství

Přibližně od 60. let se ve Spojených státech formovala mladší větev postkeynesiánství, která byla reprezentována postavami např. Sidney Weintraub, Paul Davidson, Hyman Minsky a další. Američtí postkeynesiánci se zaměřili především na zpracování Keynesovy peněžní teorie a vycházeli z úvah v jeho knize *Pojednání o penězích*. Inspirovali se myšlenkami o endogenní povaze peněžní nabídky, kdy pokladem těchto bankovních peněz je soukromý dluh. Každá jednotlivá banka je podle Keynesa schopna aktivně tvořit vklady s ohledem na celkovou bankovní soustavu. Banky jako celek podléhají emisnímu omezení a centrální banka pak může bankovní soustavu regulovat za předpokladu, že ovládá vývoj rezerv bankovní soustavy.³⁷

Hlavním stimulem k rozvoji teorie o endogenní povaze peněz byl bezesporu rozmach monetarismu ve Spojených státech. Friedmanova³⁸ argumentace byla postavena na reálných zjištěních, že úroveň peněžní nabídky vykazuje cykly, které jsou podobné cyklům hospodářské aktivity a přitom je systematicky s rozdílným předstihem předchází. Tento výklad kauzálního vztahu mezi agregátní nabídkou peněz a nominálním národním důchodem byl základem kritiky neokeynesiánců, paradoxně však posiloval postkeynesiánskou teorii endogenních peněz. V postkeynesiánském pojetí teorie, v níž závisí na úroveň důchodu prostřednictvím efektivní poptávky na autonomních rozhodnutích podnikatelů, samozřejmě vyžaduje předpoklad, že se nabídka peněz bude měnit endogenně jako funkce poptávky po finančních zdrojích sloužících k financování těchto podnikatelských investic. Příčinné vazby jsou v tomto případě dvě, na jedné straně je vazba od investic k agregátní poptávce a na straně druhé od investic k nabídce peněz.

Sidney Weintraub byl jedním z prvních postkeynesiánců, který se pokusil o spojení teorie ceny, rozdělování a teorie endogenních peněz. Vrcholem jeho díla byla formulace vlastní protiinflační politiky tzv. *důchodová politika založená na zdanění*, a jednalo se o formu nepřímé mzdové regulace. Vláda by měla stanovit určitý limit pro růst nominálních mezd a podnik, který by tento limit překročil, zaplatil by mimořádnou daň a naopak. Podnik s podlimitním přírůstkem mezd by byl daňově zvýhodněn.

Hyman Minsky, americký ekonom a univerzitní profesor, který se věnoval problematice nových finančních inovací a jejich důsledků pro měnovou politiku. Na Keynesových zá-

³⁷ SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, s. 86.

³⁸ Milton Friedman byl nejvýznamnějším představitelem monetarismu.

kladech vytvořil teorii nestability a v ní zdůrazňuje úlohu finančních institucí, které mají schopnost se přizpůsobovat a měnit. Byl přesvědčený o hluboké vnitřní nestabilitě tržní ekonomiky a nepochyboval o tom, že síly, které rozpoutaly Velkou depresi v 30. letech, jsou ty samé, které vyvolávají nestabilitu i v dnešních tržních ekonomikách. Příčiny shle-
dával v investicích, způsobech jejich financování a institucionálním uspořádání. Klíčovým se Minskému jevil také vztah mezi toky příjmů a úhradou splatných závazků. Toky příjmů firem, které jsou vyšší než splátky jejich dluhů, způsobují investiční optimismus podnikatelů a zároveň větší ochotu finančních institucí poskytovat úvěry. Vývoj ekonomiky je ale určen také typem financování, které si subjekty zvolí, protože spekulativnější způsob financování zvyšuje riziko vzniku finančních krizí.³⁹

3.2.3 Doporučení pro hospodářskou politiku

Poskeynesiánci se shodují na potřebě aktivních zásahů státu do tržního prostředí stimulací efektivní poptávky, aby bylo dosaženo plného využití všech zdrojů. Vzhledem k tomu, že si při takovém počínání uvědomují rizika inflace, doporučují důchodovou politiku jako nástroj pro potlačení nákladové inflace. Dalším z bodů je dále reforma institucí a to zejména v oblasti regulace na trhu kapitálu a bankovníctví. Monetární politika by podle postkeynesiánců měla sloužit jako stabilizační mechanismus, který je v souladu s cíli hospodářské politiky a vlivem endogenní podoby peněz by nemělo docházet k diskrečnímu ovlivňování peněžní nabídky prostřednictvím manipulace s úrokovými sazbami. Proto jedním z hlavních doporučení je také zajištění stability finančních trhů a regulace finančních institucí. Centrální banka by rovněž neměla být nezávislou institucí a svá opatření by měla koordinovat v souladu s vládou. S inflací by se měla vypořádat vláda pomocí důchodové politiky a nikoliv centrální banka, jelikož ta je schopna inflaci snížit pouze za cenu snížení výkonnosti ekonomiky a nárůstu nezaměstnanosti. Obecná shoda postkeynesiánců panuje také v tom, že hlavním nástrojem je fiskální politika zaměřená na dosahování co možná nejvyšší zaměstnanosti za současné podpory monetární politiky.⁴⁰

³⁹ VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, s. 45.

⁴⁰ SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. 1. vydání. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, s. 337

4 Vývoj keynesiánství v USA

V této kapitole bude věnována pozornost hospodářskému a politickému zákulisí nástupu keynesiánství jako hlavního proudu hospodářské politiky USA. Budou zde vyzdviheny hlavní důvody zavedení některých opatření a v závěru této části také hlavní příčinu pádu a následnému odklonění k monetarismu.

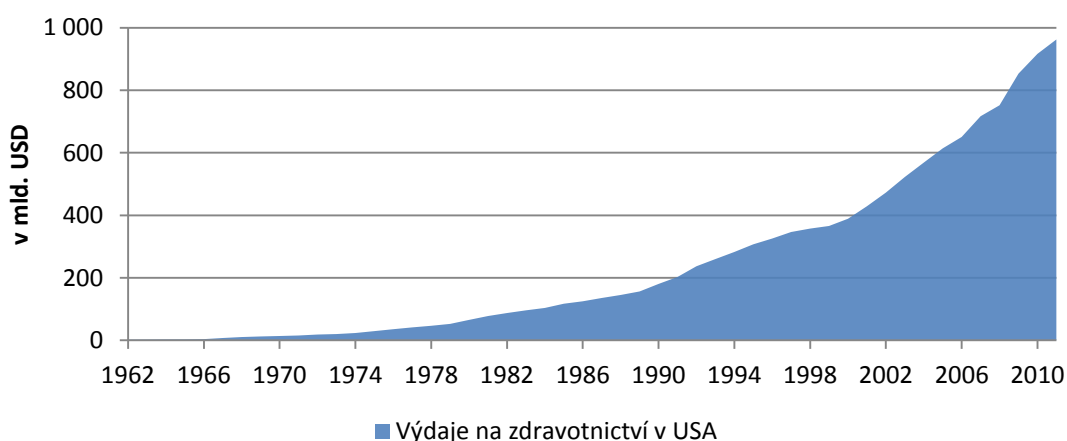
4.1 Období nástupu keynesiánství

V USA nastal první odklon od neoklasické ekonomie v době velké deprese, kdy ekonomové nedokázali uspokojivě vysvětlit příčiny hospodářských potíží, a tudíž nebyli schopni ani předložit návod, který by ukázal, jak se s touto situací vypořádat. V té době nebylo přijímáno jak neoklasické vysvětlení, tak ani keynesiánská představa o nedostatečné agregátní poptávce coby hlavní příčině hospodářského úpadku. V roce 1933, po nástupu do své funkce, začal prezident Roosevelt prosazovat svůj politický program zvaný *New Deal*, který byl charakteristický tím, že zvyšoval možnosti státních intervencí, což bylo do té doby nemyslitelné. Po druhé světové válce vstoupil v platnost zákon o plné zaměstnanosti, čímž se vláda formálně zavazovala k provádění hospodářské politiky, která v zemi zabezpečí vysokou úroveň zaměstnanosti. Tento zákon v podstatě umožnil politicky obhájit jakoukoliv ekonomickou intervenci státu. Poválečné období bylo ekonomicky prosperující a federální příjmy generovaly přebytky i v souvislosti se zvýšením výdajů na zbrojení v důsledku korejské a studené války.

Omezení státních intervencí a výdajů, zejména do zbrojení, následovalo až za vlády Eisenhowera, který inklinoval ke klasickým konzervativním hodnotám. Přesto původní rámec programu *New Deal* zůstal zachován (především co se týče veřejných prací, sociálních jistot atd.). Dá se říci, že fiskální politika v 50. letech byla spíše protiinflační (restriktivní) a aktivní hospodářská politika zůstala v rukou centrální banky. Těsně před koncem Trumanova volebního období vykazovala ekonomika známky stagnace a mírně se zvýšila nezaměstnanost, což se stalo terčem kritiky od keynesiánců.

Příležitost realizace keynesiánských myšlenek se tedy naskytla na počátku 60. let za vlády prezidenta Kennedyho. Deficit státního rozpočtu začal být tolerován za cenu plné zaměstnanosti. Na doporučení keynesiánců se vláda snažila prostřednictvím veřejných výdajů, daňových úlev a nízkých úrokových sazeb podněcovat nízkou agregátní poptávku, a tím podporovat hospodářský růst. Hospodářská politika se měla stát hlavním prostředkem stabilizace a trvalého růstu ekonomiky. Mělo tak dojít ke skutečnému naplnění výše zmíně-

ného zákona o plné zaměstnanosti. Za Kennedyho vlády směřovaly státní finanční prostředky zejména do zbrojení, vesmírného programu Apollo, výstavby veřejně prospěšných staveb, rozšíření sociálních programů, zvýšení dávek nezaměstnanosti, výstavby bytů a měst.⁴¹ Po jeho smrti pokračoval ve stejném duchu jeho nástupce, viceprezident Lyndon Johnson, který kromě daňových úlev prosadil také rozšíření dosavadní sociální politiky započaté během programu *New Deal*. Dalšími kroky byly například podpora škol, vzdělávacích institucí, muzeí atd. Nejvýznamnějším počinem však bylo zavedení zdravotního pojištění MEDICARE pro občany pobírající důchod a MEDICAID určené na lékařskou péči pro chudé lidi. I když byly oba projekty provázeny korupcí a zvyšováním státního deficitu (např. v roce 1980 vzrostly výdaje na 65,4 mld. USD, zatímco v roce 2011 se vyšplhaly až na 962,3 mld. USD)⁴², je možné celkově tento projekt považovat za přínosný, jelikož se za posledních 50 let významně snížil počet Američanů žijících na hranici chudoby. V následujícím obrázku je pro ilustraci uveden vývoj výdajů na zdravotnictví od 60. let až po současnost.

Obrázek 10 Výše výdajů na zdravotnictví v USD

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Total Outlays for Health Programs: 1962–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

Tím, že se zvyšovaly vládní výdaje a monetární politika byla uvolněná, je možné považovat tyto faktory za důvody, které byly spojeny se snižováním nezaměstnanosti. Hospodář-

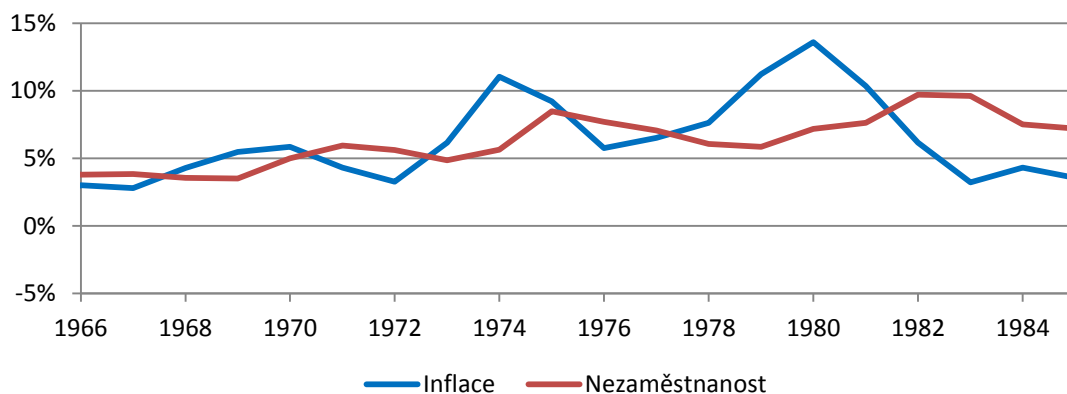
⁴¹ TOMĚŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 52.

⁴² THE WHITE HOUSE. Total Outlays for Health Programs: 1962–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

ská prosperita za působení prezidenta Johnsona vedla tak daleko, že se hovořilo o vymýcení cyklických výkyvů v ekonomice. I když je pravdou, že ne všichni ekonomové zastávali názor, že příčinou rozkvětu je právě tato hospodářská politika. Potíže se začaly objevovat ve chvíli, kdy bylo nutné financovat válečný konflikt ve Vietnamu. Prezident zvolil variantu, při které raději seškrtnal výdaje na sociální programy, aby bylo možné vojenský konflikt financovat. Ovšem Johnsonovy škrty přišly příliš pozdě a nebyly rozsáhlého charakteru, a tudíž ani za pomoci monetární restrikce se nepodařilo snížit rostoucí inflaci a USA se na konci 60. let dostávala do hospodářského útlumu.

V této nepříznivé situaci se ujal kormidla Richard Nixon, který se pokusil čelit rostoucí inflaci a státnímu dluhu tím, že navrhl reorganizaci státní administrativy a přesunutí finančních prostředků a určitých kompetencí z federálu na jednotlivé státy. Restriktivní hospodářská politika se však ukázala jako neúčinná, v roce 1970 vyvolala recesi a USA se poprvé setkaly s doposud neznámým jevem, a to stagflací neboli rostoucí inflací a nezaměstnaností zároveň. Keynesiánská politika však nedokázala uspokojivě vyřešit tuto situaci, a tak z obavy před hospodářským poklesem ignorovala inflaci. Hospodářská politika se tedy vrátila ke své expanzivní podobě a způsobila další cenový růst, což znamenalo negativní tendenci ve vývoji. Prezident Nixon přijal v roce 1971 velmi radikální program, který kromě jiného znamenal ukončení Bretton-woodského měnového systému a dolar přestal být směnitelný za zlato, což zpočátku znamenalo úspěch, neboť inflace klesala. Avšak poté, co prezident Nixon provedl značné škrty v rozpočtech a uvolnil cenové regulace, začala se doposud potlačovaná inflace ukazovat. K tomu se v roce 1973 přidal první ropný šok, který se projevil značným zvýšením inflace a hospodářským propadem. Negativní vliv ropné krize přiměl prezidenta Forda, aby se více zaměřil na energetickou nezávislost USA a vytvořil tak národní energetické rezervy, které by byly využívány v době neočekávaných výkyvů v dodávkách surovin. Ford se snažil o snížení inflace restriktivní fiskální politikou. Za přispění monetární restrikce se americké hospodářství dostalo do hluboké recese podobné Velké depresi v 30. letech s tím rozdílem, že oproti Velké depresi v této krizi stále rostla cenová hladina a ekonomika opět čelila stagflaci. Jakmile vláda zjistila tendenci upadajícího hospodářství, rozhodla pro běžné keynesiánské řešení v podobě daňových úlev a vyšších transferů. V důsledku těchto opatření se zvýšil deficit federálního rozpočtu. V následujícím období po prezidentských volbách (1976) se nedařilo nově zvolenému prezidentu Carterovi úspěšně vyřešit hospodářské potíže, přestože navýšil vládní výdaje směrem k posílení zaměstnanosti a rozšířil daňové úlevy. Zaměstnanost se sice snížila, ale ne-

přinesla očekávaný efekt ekonomického růstu. Ekonomika přestala reagovat na keynesiánskou politiku a inflace začala opět stoupat.⁴³

Obrázek 11 Vývoj inflace a nezaměstnanosti v USA v období 1966 až 1984

Zdroj: MCMAHON, Tim. Unemployment Rate. *Unemployment Data: Your source for unemployment and jobs information* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z:

<http://unemploymentdata.com/unemployment-rate/>.

MCMAHON, Tim. Historical Inflation Rate. *Inflation Data: our Place in Cyber Space for Inflation Data* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z:

http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historicalinflation.aspx

Změna nastala až v roce 1979, kdy byl do čela FEDu zvolen Paul Volcker, který změnil strategii a začal sledovat růst peněžní zásoby. Vlivem této měnové restriktce poklesl růst peněžní zásoby a úrokové sazby stouply. Když se k těmto vysokým úrokovým sazbám přidaly další škrty v rozpočtu a druhý ropný šok, Spojené státy čelily opět hospodářskému poklesu a značné inflaci. Tato složitá situace spolu s neúspěšnou zahraniční politikou přispěly k vítězství Ronalda Reagana v prezidentských volbách. Ten tvrdil, že hlavní příčinou hospodářských problémů byla především sama vláda díky svým nadměrným výdajům a uvolněné měnové politice. Reaganův přístup se opíral o poznatky monetarismu a jeho kroky byly jasné: redukce vládních výdajů, omezení státních regulací, snížení daňového zatížení a zahájení protiinflační politiky. Reagan se tedy zaměřil kromě rozpočtových úspor na omezení vládní regulace, která byla od dob *New Dealu* neodmyslitelnou součástí americké ekonomiky.⁴⁴ S určitými omezeními začal už jeho předchůdce Carter především v deregulacích letectví, nákladní a automobilové dopravy. Reagan pokračoval v tomto směru odbouráním regulací v ochraně životního prostředí, bezpečnosti práce a také zrušil regulaci domácích cen ropy. Tímto v USA definitivně skončilo keynesiánské období.

⁴³ TOMEŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 57.

⁴⁴ TOMEŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 58.

4.2 Období úpadku keynesiánství v USA

Vliv státu na hospodářství

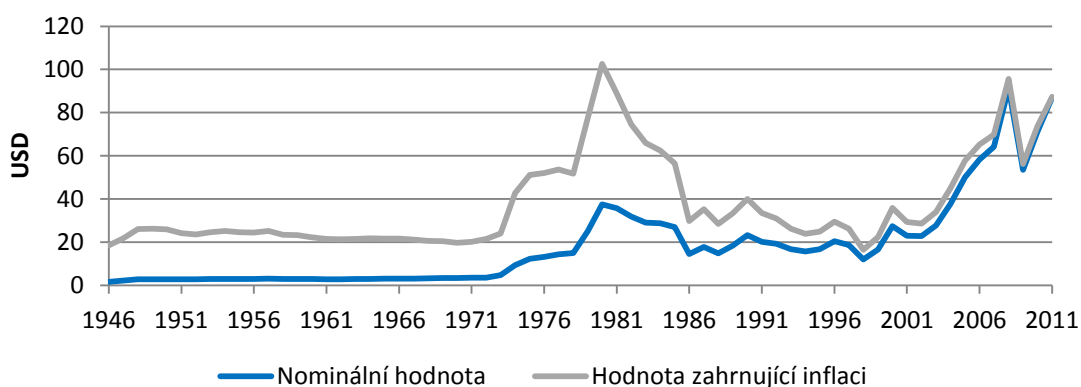
Za vlády prezidenta Kennedyho a Johnsona značně posílil vliv státu na hospodářství. Federální výdaje se zvyšovaly rychlým tempem, a to nejen z důvodů zavádění rozsáhlých sociálních programů (mezi nimi např. MEDICARE a MEDICAID), ale také poměrně vysokých výdajů na financování válečných konfliktů.

Expanzivní monetární politika

Keynesiánská hospodářská politika nedokázala na počátku 70. let vyřešit problém stagflace a tím, že problém inflace odsunula na druhé místo ve svých prioritách před obavami z hospodářského poklesu, se monetární politika stala opět expanzivní. Při dalších pokusech o nastartování ekonomiky, pomocí expanzivní měnové politiky, se místo očekávaného hospodářského růstu dostavila pouze inflace.

První ropný šok

V reakci na válečný konflikt se 17. října 1973 rozhodla Organizace států vyvážejících ropu snížit svou nabídku ropy a potrestat tak státy, které podporovaly Izrael v průběhu Jomkipurské války (zejména Nizozemí a USA). Arabští vývozci prohlásili, že výrazně omezí export ropy na tak dlouho, dokud Izrael nevyklidí zabraná území. Přestože se situace uvolnila, zůstala již prodejní cena ropy vysoká. Státy OPEC, povzbuzeny vyvolanou krizí, zvyšovaly cenu ropy postupně dále, až se cena jednoho barelu (158,8 litrů) zvedla z 3,60 USD (1973) na 36,15 USD v roce 1980.

Obrázek 12 Vývoj ceny ropy v USD za barel

Zdroj: MCMAHON, Tim. Historical Crude Oil Prices. *Inflation Data: our Place in Cyber Space for Inflation Data* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z:

http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historical_oil_prices_table.asp.

Tím, že většina arabských států neměla z náboženských důvodů rozvinutý vlastní bankovní systém, byly tyto státy nuceny vložit své finance (často označované *petrodolary*) do světového bankovního systému. Jejich finanční prostředky se pak formou půjček dostaly do celého světa a často se utopily v rizikových rozvojových zemích.⁴⁵

Ropný cenový šok názorně ukázal velkou slabinu vyspělých západních států a to nadměrnou závislost na dovozu energií.

Druhý ropný šok

V únoru roku 1979 provedl Ajatoláh Chomejní v Íránu tzv. "Islámskou revoluci" a cena ropy opět začala vzrůstat. Několik měsíců nato zastavil americký prezident Carter import ropy z Íránu do USA. To už se cena ropy vyšplhala na 25 dolarů za barel a růst její ceny pokračoval strmě vzhůru. Po několika měsících Saddám Husajn se svou armádou napadl Írán a výsledkem byla osmiletá válka, ve které mezi sebou bojovaly země zcela závislé na vývozu ropy.

Neklidná situace v takto nestabilní oblasti, kde se nacházelo téměř 40 % světových ropných zásob, vyhnala cenu ropy až na 40 USD za barel. Hospodářství západních zemí opět tomuto tlaku neodolalo a Evropa spolu s USA se již podruhé v krátké době ocitá v ekonomické recesi.⁴⁶

Rozpad bretton-woodského měnového systému

V období prvních tří desetiletí po 2. světové válce byl ve světě ústřední měnou americký dolar. V dolarech se účtovala většina finančních transakcí mezinárodního obchodu a také platby se nejčastěji uskutečňovaly v této měně. V tomto období světová ekonomika vzkvétala. Průmyslové státy postupně přistoupily k volné směnitelnosti svých měn. Ekonomiky zemí poškozených válkou se zotavily a rostly pozoruhodnými tempy.

„Zotavení však v sobě obsahovalo i zárodek vlastní zkázy. Tak jak Německo a Japonsko dosahovaly obchodních přebytků, zatímco deficity USA se nadále zvětšovaly obrovskými výdaji na vojenské programy v zahraničí (včetně vietnamské války) a rostoucími výdaji amerických firem na investice do zámoří, hromadily se v zahraničí dolary. V šedesátých letech začaly Spojené státy upadat do deficitů platební bilance a

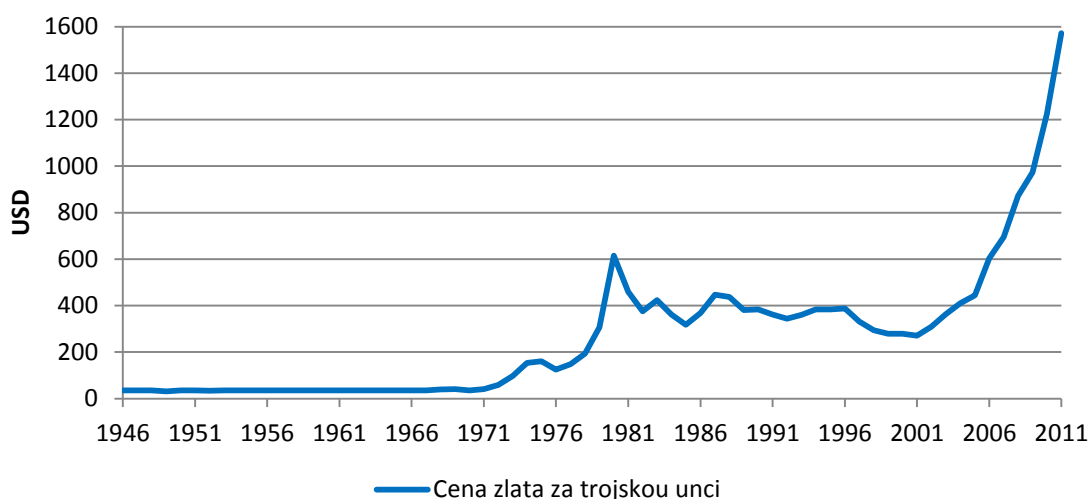
⁴⁵ VOLEK, Stanislav. Ropná krize v roce 1973. *Peníze.cz* [online]. 2002 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://www.penize.cz/nezamestnanost/15178-ropna-krize-v-roce-1973>>

⁴⁶ VOLEK, Stanislav. Ropná krize v roce 1973. *Peníze.cz* [online]. 2002 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://www.penize.cz/nezamestnanost/15178-ropna-krize-v-roce-1973>>

držba dolarů v zahraničí vzrostla z téměř nulové hodnoty v roce 1945 až na 50 miliard dolarů počátkem sedmdesátých let.⁴⁷

Světová ekonomika se v roce 1971 dostala do obtíží. Počet likvidních dolarových zůstatků natolik vzrostl, že vládám vznikaly problémy s obranou kursových parit. Lidé v dolar začali ztrácet důvěru. Mnoho ekonomů se domnívalo, že země nemohou s ohledem na obrovské částky pohyblivého finančního kapitálu nadále udržovat pevné měnové kursy.

V srpnu roku 1971 americký prezident Nixon oficiálně zrušil vázanost dolaru na zlato a tímto aktem bretton-woodská éra skončila. Od té doby už nesměňovaly Spojené státy dolary za zlato, neurčovaly oficiální paritu dolarů vůči zlatu nebo jiným měnám a nebránily tyto kursy za každou cenu. Opuštěním bretton-woodského systému se svět přesunul do fáze řízených pružných měnových kursů. Následující graf ilustruje zlom ve vývoji ceny zlata po zrušení bretton-woodského systému.⁴⁸

Obrázek 13 Vývoj ceny zlata za trojskou unci v USD

Zdroj: THE NATIONAL MINING ASSOCIATION. Historical Gold Prices. *The National Mining Association* [online]. [cit. 2012-12-21].

Dostupné z: <http://www.nma.org/pdf/gold/his_gold_prices.pdf>.

⁴⁷ SAMUELSON, Paul A. *Ekonomie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1991, s. 947.

⁴⁸ EUROSKOP. Počátky jednotné měny. *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. © 2005-2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<https://www.euroskop.cz/319/sekce/pocatky-jednotne-meny/>>.

Silící celosvětová konkurence

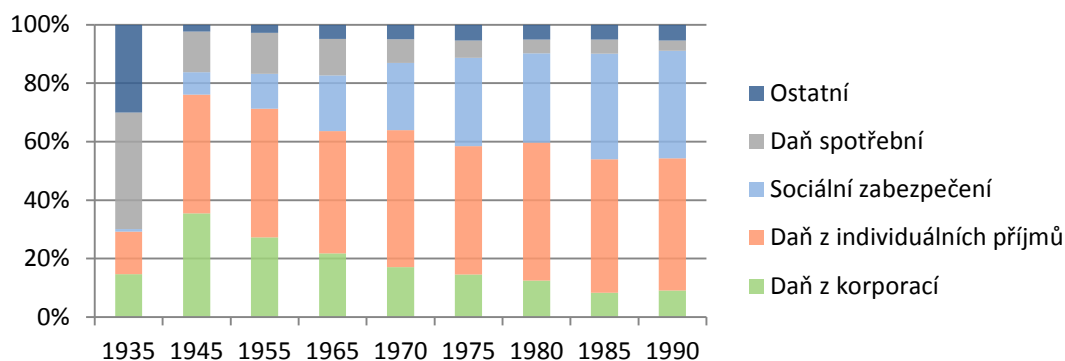
V poválečném období se mimořádnou dynamikou růstu odlišovaly zejména Německo a Japonsko. V jejich případě se hovořilo o ekonomickém zázraku, který byl charakteristický vysokým tempem růstu ze strany exportu spolu se zvyšující se konkurenceschopností německého i japonského zboží na světových trzích. Tento vývoj byl překvapivý, protože se jednalo o válkami silně postižené země.

4.3 Dopady na federální rozpočet

Rozpočet federální vlády je centrální úrovní fiskální soustavy a je do velké míry oddělen od rozpočtů států, které mají své vlastní fiskální pravomoci a hospodaří se svými prostředky nezávisle na federální vládě. Nejnižší úroveň fiskální soustavy tvoří místní rozpočty, které však nemají tak velkou autonomii jako státní rozpočty a jsou do velké míry závislé právě na vůli států. Centralizační trend se zmínil až s nástupem prezidenta Nixona, který se snažil o decentralizaci různých programů a přesun moci na nižší vládní úrovně. V roce 1972 byl přijat zákon zavádějící všeobecné sdílení příjmů, který dával státním a místním autoritám volnější ruku v nakládání s federálními dotacemi. Dále došlo k decentralizaci přibližně 200 dotačních programů a ke standardizaci procesu předkládání žádostí o dotace. Další decentralizace proběhla s nástupem prezidenta Reagana. Jeho ambiciózní program na celkovou redukci centrální vlády sice nebyl zcela realizován, ale některé jeho části se podařilo prosadit.⁴⁹

Historický trend v centralizaci příjmů pak spočíval v závislosti celkové daňové soustavy na daních z příjmů (individuálních a korporací) a dani ze mzdových prostředků. Před vstupem Spojených států do druhé světové války zajišťovaly daně z individuálních a korporátních příjmů pouze necelých 25 % celkových příjmů, o třicet let později už to bylo okolo 60 %. Ve stejném období se zvýšil také podíl daně ze mzdových prostředků. Naopak téměř o polovinu klesl podíl daně z prodeje (z 28 % na 17 %) a podíl majetkové daně se propadl z 30 % až na necelých 10 %. Následující obrázek 14 zachycuje podrobněji vývoj systému daní v USA v poválečném období.

⁴⁹ MARBACH, Joseph R, Ellis KATZ a Troy E SMITH. *Federalism in America: an encyclopedia*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2006, s. 451.

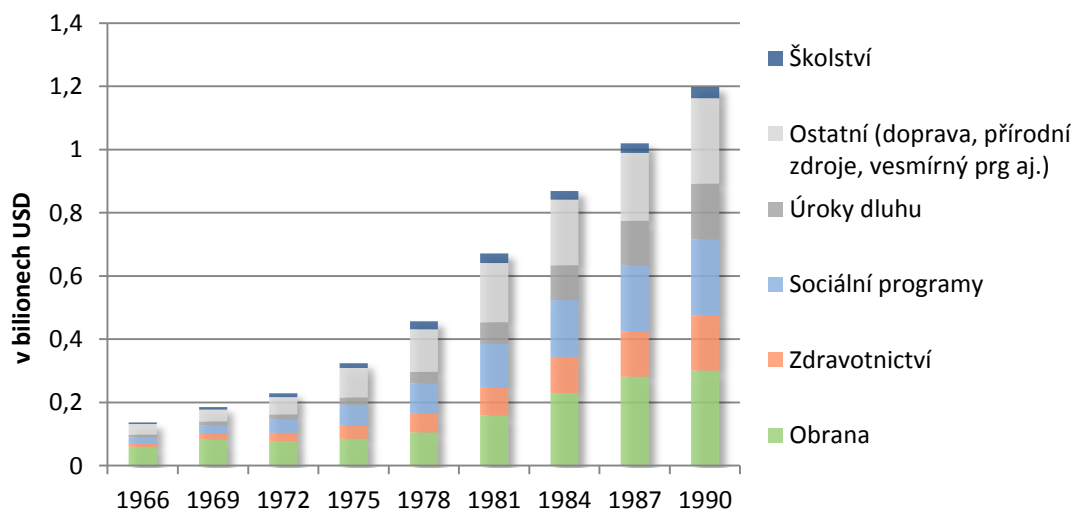

Obrázek 14 Vývoj struktury příjmů federálního rozpočtu

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Receipts by Source: 1934–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

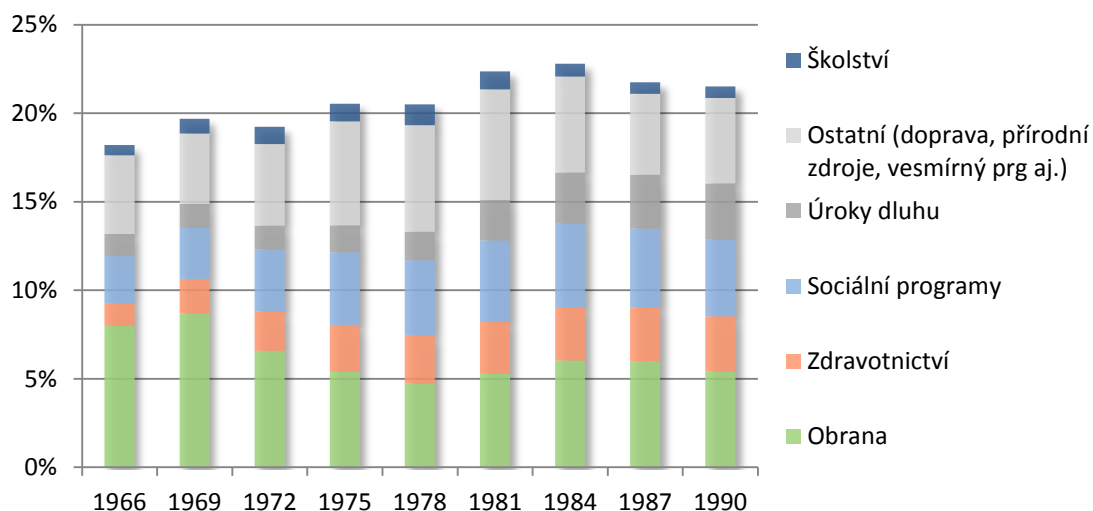
4.3.1 Vývoj a struktura výdajů federálního rozpočtu

Jak znázorňuje obrázek 15, vyjádřený v nominálních hodnotách, federální výdaje se zvyšovaly rychlým tempem, a to z důvodů zavádění rozsáhlých sociálních a zdravotních programů, vysokých výdajů na financování válečných konfliktů, a také díky potřebě držet vysoký stupeň zaměstnanosti. Tento trend navyšování výdajů se nastartoval za působení vlády keynesiánců a pokračoval i za vlády monetaristů. Poměr těchto výdajů vůči objemu HDP je zřejmý z obrázku 16.

Obrázek 15 Výše výdajů federálního rozpočtu v letech 1966 až 1990

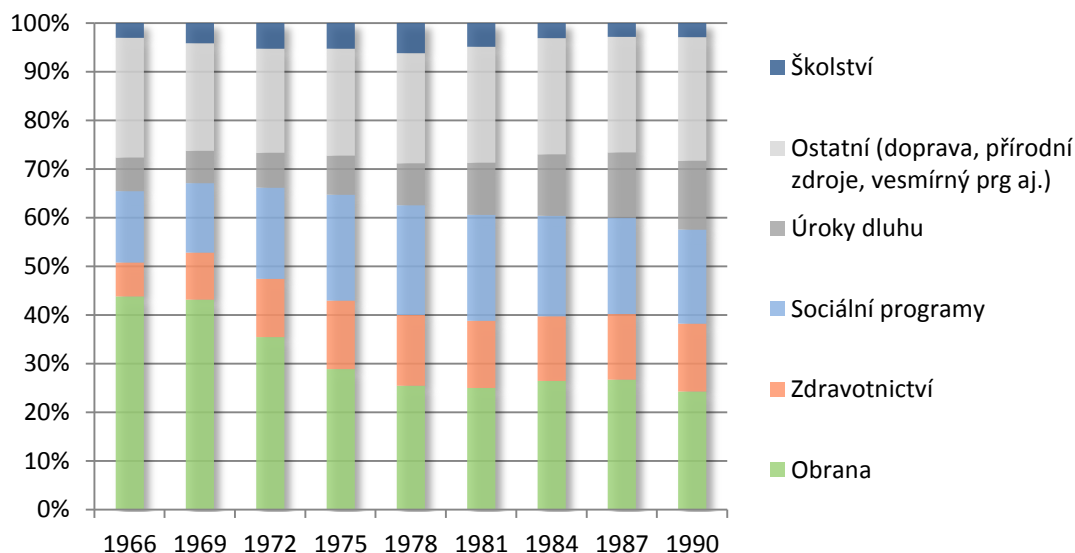
Zdroj: THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

Obrázek 16 Výše výdajů federálního rozpočtu v poměru k HDP

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

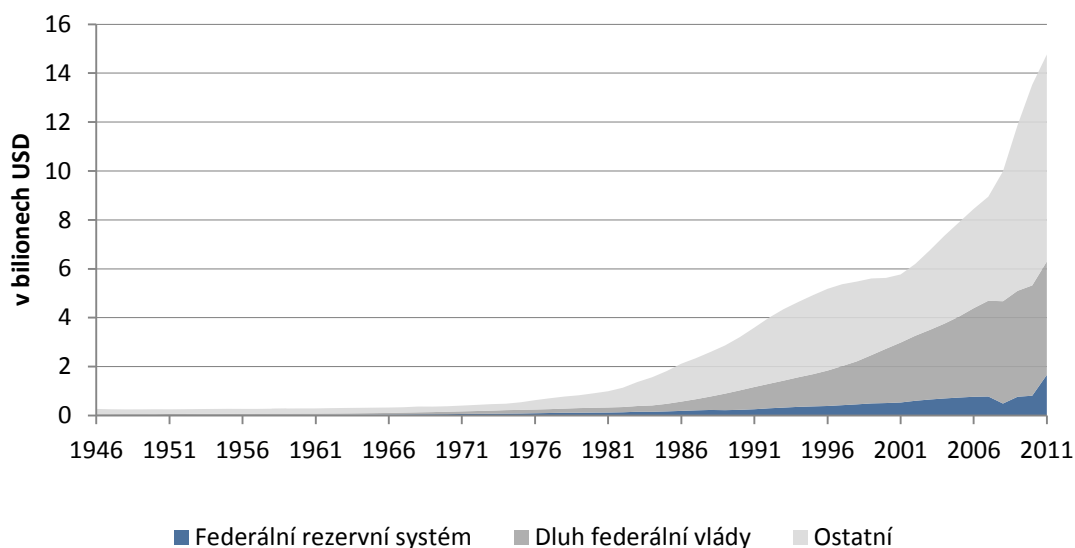
Obrázek 17, který znázorňuje poměr jednotlivých položek federálního rozpočtu ve sledovaném období, dokládá, že právě oblast sociálně-zdravotních programů a zbrojení tvořily významnou část výdajů z celkového federálního rozpočtu.

Obrázek 17 Vývoj struktury výdajů federálního rozpočtu v letech 1966 až 1990

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

Velmi zajímavou se jeví nenápadná položka úroků z federálního dluhu. Tato částka se postupem času stále zvyšuje a je patrné, že zatěžuje rozpočet následujících vlád, které se s tímto dědictvím musí vypořádat. Následující obrázek 18 dokazuje, že žádná z následujících vlád si s rostoucím dluhem nedokázala efektivně poradit a v současnosti se výše dluhu nachází v astronomických hodnotách.

Obrázek 18 Vývoj celkového federálního dluhu USA

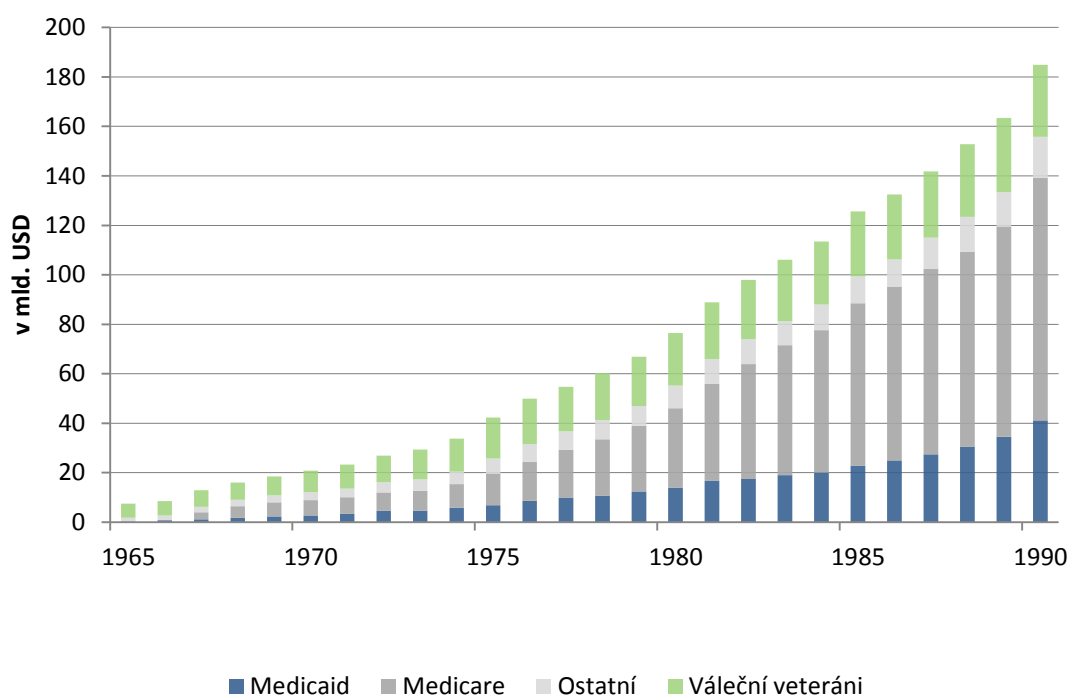
Zdroj: THE WHITE HOUSE. Federal Debt at the End of Year: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2012-12-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

Nárůst výdajů v oblasti získávání přírodních zdrojů a dopravy souvisel především s ropnými šoky. Na jedné straně se jednalo o vyšší výdaje za ropu, na které je doprava přímo závislá, a na straně druhé byly vynakládány prostředky k získání vlastních ropných ložisek a vytvoření vlastních zásob. Vláda si uvědomila dopady ropných šoků na ekonomiku, a v tomto ohledu změnila svoji strategii v oblasti surovin směrem ke snižování závislosti na importované ropě, což mělo vést v budoucnosti k menším výkyvům ekonomiky při potížích s externími dodavateli ropy.

4.3.2 Zdravotní programy

V systému federálního rozpočtu se dělí zdravotnictví na čtyři hlavní programy: Medicare, Medicaid, Schip (ostatní), a program zdravotní péče pro vojáky a válečné veterány, viz obrázek 19 (poměr výše výdajů na zdravotní programy vůči HDP znázorňuje obrázek 20). Jak je již na první pohled z obrázků zřejmé, před nástupem prezidenta Kennedyho bylo

v rámci federálního rozpočtu poskytováno pouze odškodnění a zdravotní služby válečným veteránům. V následujících letech byl patrný keynesiánský vliv, který se projevil již výše zmíněným zahájením programů Medicare a Medicaid.⁵⁰ Zpočátku bylo tedy možné sledovat stabilní nárůst výdajů na všechny programy. Později, zejména za působení monetaristů byl významně podporován pouze program Medicare. Reakcí vlády na neutěšenou hospodářskou situaci během 70. let však byla snaha intenzivně snížit počet nemocničních zařízení a tím také snížit výdaje vynaložené na zdravotnictví. Vláda těmito kroky také reagovala na Provider–Insurer Pact. Nelíbila se jim "nadvláda" poskytovatelů lékařské péče nad pojišťovnami, která v posledních letech panovala. Tím, že vláda vynakládala méně finančních prostředků na zdravotnictví, podpořila soukromý sektor, a celkový rozvoj soukromě poskytovaného pojištění a zdravotnických služeb.

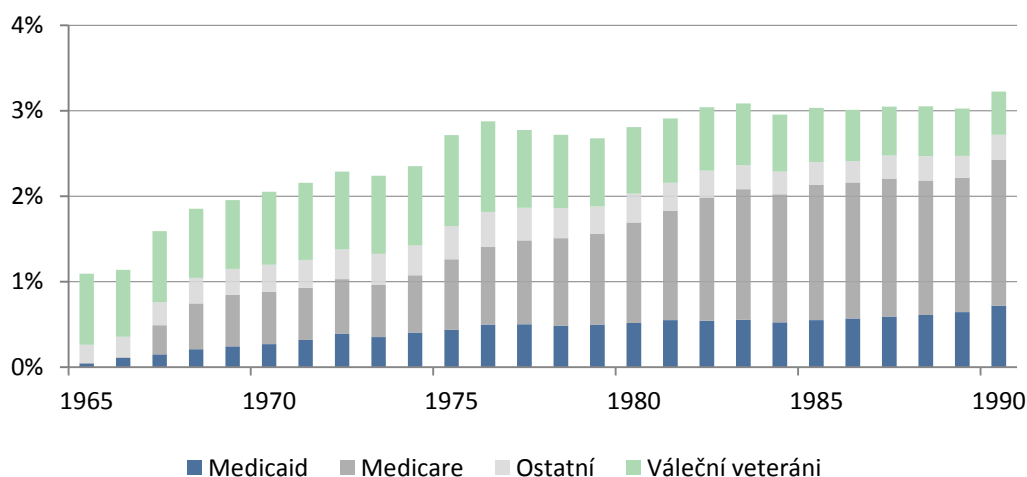

Obrázek 19 Struktura a výše výdajů federálního rozpočtu na zdravotnictví

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z:

<<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>>.

⁵⁰ TOMEŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 53.

Obrázek 20 Výdaje federálního rozpočtu na zdravotnictví v poměru k HDP

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

Při porovnání je také důležité zohlednit skutečnost, že programy jevící se na obrázcích jako stagnující či mírně rostoucí, mohou mít ve skutečnosti záporný přírůstek vlivem stále působící inflace. Přesněji řečeno, kupní síla prostředků vynaložených v předchozích letech byla vyšší. V následující tabulce je uveden meziroční vývoj veličin vybraných zdravotních programů, na který byl aplikován deflátor.

Tabulka 2 Meziroční vývoj výdajů zdravotních programů vyjádřený deflátorem

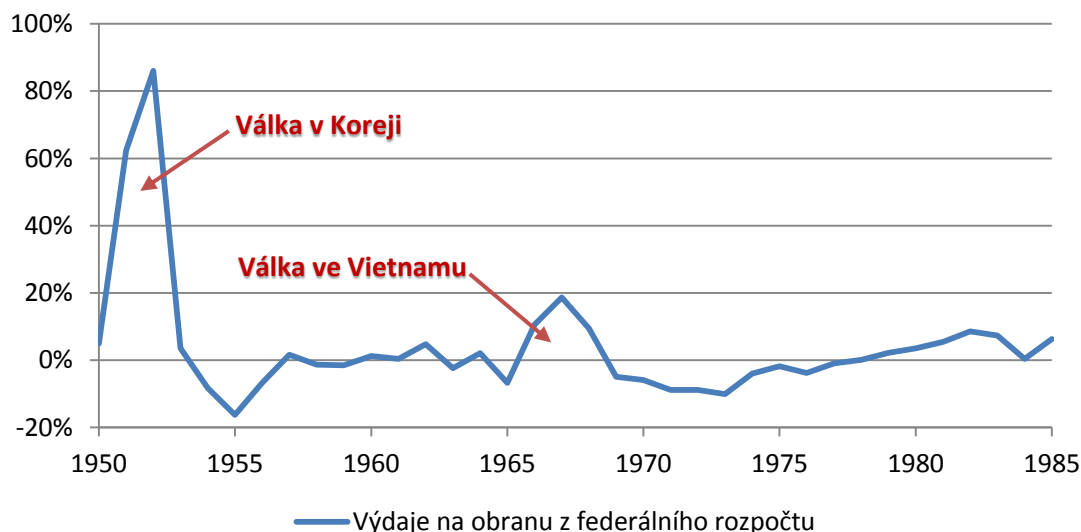
	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
MEDICARE	1,86%	10,17%	21,19%	13,99%	12,97%	10,58%	6,98%	9,48%	10,00%	10,91%
Váleční veteráni	5,94%	2,54%	12,50%	2,94%	-9,53%	-1,15%	-3,45%	-3,91%	-2,15%	-2,84%

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

4.3.3 Výdaje na obranu

Další významnou položkou zatěžující federální rozpočet byly výdaje na zbrojení. Válka v Koreji i válka ve Vietnamu vedly ke stimulaci hospodářství. Rostl produkt i zaměstnanost. Během obou válek došlo také k nárůstu vládních výdajů, přičemž za války v Koreji je jejich nárůst markantnější. Válka v Koreji byla financována převážně z daní. Úhrada válečných nákladů se proto mohla plně projevit v navýšení vojenského rozpočtu. Válka ve Vietnamu byla financována kombinací deficitního a daňového způsobu úhrady

nákladů, který byl doplněn významným příjmem z emitování nových peněz. První dva způsoby se projeví v růstu vojenských rozpočtů, třetí nikoliv. Což by mohlo být vysvětlením, proč je odchýlení vojenských výdajů od trendového vývoje sice významné, ale méně výrazné než v případě války v Koreji. Obrázek 21 znázorňuje meziroční vývoj výdajů vynaložených na obranu upravených deflátorem pro získání absolutních hodnot. Nulová osa znázorňuje dlouhodobě průměrnou výši výdajů na obranu.

Obrázek 21 Meziroční vývoj výdajů na obranu z federálního rozpočtu

Zdroj: THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z:

<<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>>.

Značná část prostředků odtékala na financování studené války, která byla v zásadě charakteristická pro všechny americké poválečné vlády po dobu několika desetiletí. Ukončení studené války bylo umožněno díky změně zahraniční politiky Sovětského svazu. Při tehdejší návštěvě spojených států, v roce 1989, podepsal prezident Michail Gorbačov spolu s Georgem Bushem několik dokumentů, které v podstatě znamenaly ukončení studené války.

5 Vývoj keynesiánství ve Velké Británii

Následující kapitola bude objasňovat hospodářskou a politickou situaci poválečných let v Británii, tj. období, kdy se hlavním proudem hospodářské ekonomiky stalo keynesiánství. Budou zkoumány jak příčiny, tak i důsledky jednotlivých keynesiánských opatření.

5.1 Poválečná situace v Británii

Již v meziválečném období se stal hlavním kritikem hospodářské politiky J. M. Keynes, který kritizoval vládu za neúspěšnou politiku v boji proti nezaměstnanosti. Doporučoval zvýšení veřejných výdajů i za cenu deficitního financování, což bylo v té době v rozporu s cílem ministerstva financí, udržovat vyrovnaný rozpočet.

Velká Británie se s následky druhé světové války vypořádala poměrně lehce. Jedním z důvodů bylo, že poškození země bylo relativně malé a díky hospodářské pomoci ze strany USA, zemím poškozených válkou, se Británii podařilo stabilizovat a rekonstruovat svoji ekonomiku dříve, než ostatním evropským státům. Británie se však potýkala s problémy platební bilance. Ještě před válkou patřila k největším investorům do zahraničních cenných papírů, po skončení se však ocitla v roli dlužníka. Tyto krátkodobé dluhy však vytvářely permanentní hrozbu spekulativního útoku na libru. Británie také přišla o značné příjmy z lodní dopravy a zahraničních investic, jež před válkou tvořily přibližně třetinu dovozu.⁵¹

5.2 Formování státu blahobytu

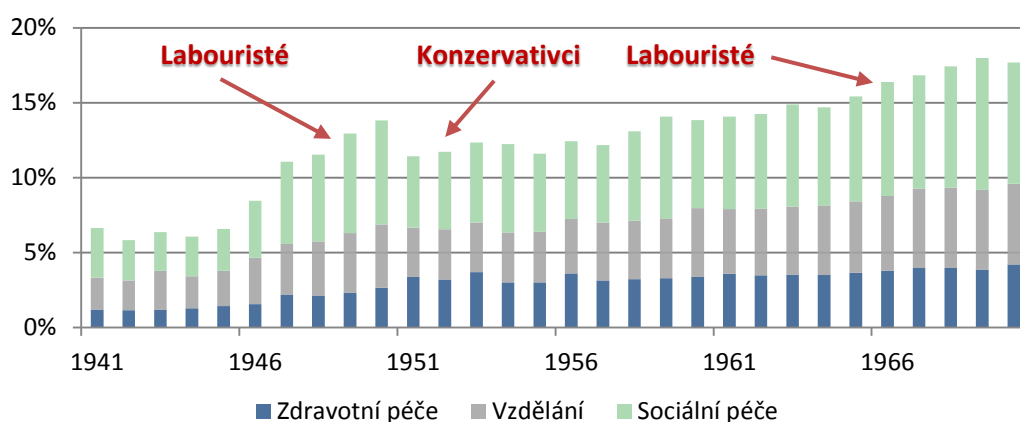
V Británii již mnoho let soupeří o moc dvě hlavní politické strany labouristická a konzervativní. Labouristé představují centristicko-levicovou stranu, zatímco konzervativci jsou stranou pravicovou. Těsně po válce, tedy v roce 1945, byla zvolena do čela vlády labouristická strana. Jedním z prvních kroků této vlády bylo znárodnění některých hospodářských odvětví. Znárodnovací proces se dotkl také finančního sektoru a v roce 1946 byla zestátněna i Bank of England. Z průmyslu pak uhelné doly, elektrárny, plynárny, železnice, letectví a telekomunikace.⁵²

Labouristická vláda položila základní kameny pro vznik britského státu blahobytu. Nebyla to však poválečná politická aktivita, jelikož se státními zásahy v keynesiánském duchu

⁵¹ TOMES, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 81.

⁵² BBC. Volby v Británii: Labouristická strana. *BBC Czech* [online]. 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/czech/specials/1857_elections_parti/page2.shtml.

kalkuloval i program sociálních reforem představený již v roce 1941 ve Velké Británii lordem Williamem H. Beveridge. V březnu 1942 požádal William Beveridge Johna Maynarda Keynesa, jenž v té době působil na ministerstvu financí, aby mu sdělil, zda je možné jeho plán finančně zajistit. Keynes byl předloženým systémem sociálního zabezpečení nadšen a stal se jeho velkým příznivcem.⁵³ Takové ideové prostředí usilující o "kultivaci kapitalismu" se opíralo o řadu pojmů jako např. "solidarita" či "přerozdělování důchodů". Tyto pojmy byly vlastní i proudům na levici politického spektra, a to jak těm, které spatřovaly v socialismu model "nového, sociálně spravedlivého řádu", v němž měl být bezkrizový hospodářský vývoj zajištěn sladěním výroby a spotřeby prostřednictvím plánovací činnosti. Labouristická vláda se opírala o Beveridgeovu zprávu "Sociální pojištění a přidružené služby", která pojednávala o včlenění sociálních služeb zahrnujících nezaměstnanost, nemoc, stáří, mateřství atd. do komplexního modelu sociálního zabezpečení. V praxi to tedy znamenalo přístup do národního zdravotnictví v případě potřeby a nikoliv schopnosti platit, bezplatné školství a sociální pojištění.⁵⁴ Trend příkrého zvýšení výdajů na vládní sociální programy je patrný z obrázku 22, který ilustruje trendy zvyšování těchto výdajů zejména v dobách vlády labouristické strany (1945 – 1951 a následně 1964 – 1970).

Obrázek 22 Struktura a výše výdajů na sociální programy v poměru k HDP

Zdroj: CHANTRILL, Christopher. Time Series Chart of UK Public Spending. *UK Central Government and Local Authority Public Spending 2013* [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z:

<http://www.ukpublicspending.co.uk/>.

⁵³ TUMIS, Stanislav. Britský sociální stát za vlády konzervativců v letech 1951-1964. *Acta oeconomica Pragensia: Vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze* [online]. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2007, roč. 15, č. 7 [cit. 2013-04-01]. ISSN 0572-3043. Dostupné z:

<http://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=235.pdf>

⁵⁴ TOMES, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 82.

V této souvislosti je však třeba poznamenat, že tehdejší konzervativci rámcově také podporovali keynesiánský stimul poptávky a cíl plné zaměstnanosti. Pro tuto názorovou podobnost obou stran se tehdy vžil pojem "butskellismus", což byla složenina jmen ministra financí a premiéra těchto dvou vzájemně opozičních stran. V podstatě všechny vlády v 50. a 60. letech byly ovlivněny "Bílou knihou" a zavázali se k řízení poptávky podle Keynesova pojetí. Tento přístup se jevil jako logické opatření proti případnému opakování masové nezaměstnanosti z 30. let. Dalo by se říci, že keynesovská hospodářská politika by se dala charakterizovat jako krátkodobé ovlivňování poptávky pomocí fiskálních a monetárních nástrojů s cílem uhlazení výkyvů ekonomické aktivity. Jednalo se o tzv. proticyklickou politiku, která se nazývala "stop-go" a v praxi fungovala tak, že pokud byly zaznamenány signály o upadající ekonomické aktivitě (fáze go), okamžitě kabinet přijal expanzivní opatření typu snížení daní, zvýšení vládních investic, snížení úrokové míry). Naopak když situace nasvědčovala vyššímu ekonomickému růstu, což ohrožovalo ekonomiku v podobě inflačních tlaků či zvýšení dovozů, pak kabinet přijal restriktivní opatření. Hlavním nástrojem v té době byla fiskální politika, která měla naplňovat cíl plné zaměstnanosti, a k vyhlazování cyklického vývoje byla využívána úprava daňových sazeb. Monetární politika měla v tomto směru spíše podpůrnou funkci s cílem udržovat nízkou úrokovou míru. V hospodářské politice tímto dochází k zásadní změně oproti předválečným letům, kdy byl hlavním cílem vyrovnaný rozpočet.⁵⁵

Přibližně od druhé poloviny 50. Let se začala projevovat zaostalost Británie za svými evropskými konkurenty. Vláda se snažila zvýšit výdaje na vědu a výzkum, které však byly pohlceny v oblasti nukleární energie a nadzvukového letectví, takže se to neprojevalo na zvýšené průmyslové produktivitě. Rovněž značná síla odborů zhoršovala situaci svými vysokými mzdovými požadavky. Při hledání příčin pomalého ekonomického růstu bylo poukazováno právě na výše zmíněnou stop-go politiku, která brzdila dynamiku hospodářství v dobách konjunktury deflačními opatřeními. Zásadní změna nastala v roce 1964, kdy po necelých 15 letech opět usedli do čela vlády labouristé. Ti odmítli pokračovat ve stop-go politice a představili tzv. "Národní plán", který stanovoval pro následující období meziroční růst HDP o 3,8%. Národní plán obsahoval také rozvrh pro určitá odvětví, jehož dosažení mělo být za pomoci podpory státu. Kromě toho, že chtěli labouristé nastartovat ekonomický růst, dalším jejich cílem bylo přeměnit britský průmysl a zvýšit jeho

⁵⁵ TOMEŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s.84.

konkurenceschopnost. Bohužel z obav před masivním propouštěním se pomocí těchto vládních investic udržovaly uměle při životě i neperspektivní podniky.

5.3 Období úpadku

V období od 50. do 70. let se Británii nedařilo dosáhnout hospodářského růstu srovnatelného se zeměmi OECD. Již během 60. let rostla produkce zemí OECD v průměru dvakrát rychleji než v Británii. Důsledkem bylo, že v 70. letech kleslo HDP na hlavu v Británii pod úroveň většiny členů OECD. Po druhé světové válce měla Británie stále značnou výhodu v rozsáhlém zahraničním obchodu. Ovšem silící konkurence rychle rostoucích ekonomik evropských států ji zhoršovala vyhlídky do budoucna.

Hlavní příčinou tohoto nepříznivého vývoje byla poptávkově orientovaná hospodářská politika, která se zaměřovala krátkodobě pouze na plnou zaměstnanost a podceňovala nabídkovou stranu v ekonomice. Nízké úrovně soukromých investic, které byly vytlačovány vysokými vládními výdaji, způsobily, že Británie nezaváděla do praxe moderní technologie a zaostávala tak ostatními zeměmi v Evropě.⁵⁶

Jak bylo uvedeno již v předchozích kapitolách, sedmdesátá léta byla charakteristická bojem s inflací a to ve všech průmyslově vyspělých zemích tržní ekonomiky. Zásadní úlohu v této nepříznivé době sehrály již zmíněné ropné šoky, viz. kapitola 4.2.

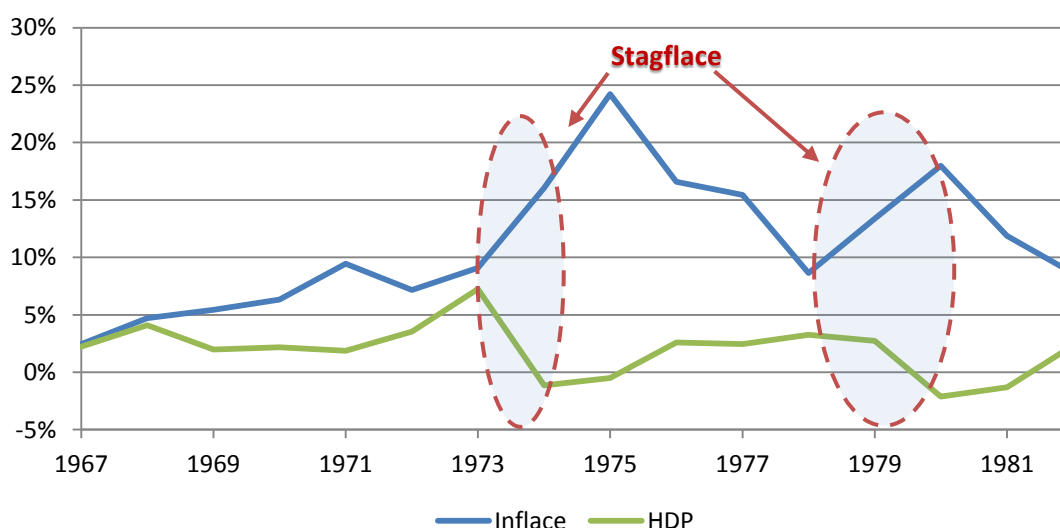
V následujícím období sedmdesátých let se dostaly do čela vlády konzervativci a jejich hlavním programem bylo snížení vládních intervencí v oblasti průmyslu, podpora a zvýšení efektivity soukromého sektoru snížením pravomocí přebujelých odborů a také vstup do Evropského společenství. Zpočátku sice britská vláda odmítala⁵⁷ členství v ESUO a EHS, ale později v průběhu šedesátých let, kdy byl patrný rostoucí trend členských zemí, o vstup do ES několikrát žádala. Francouzský prezident de Gaulle však dvakrát vetoval britské žádosti o vstup do společenství a to z důvodu hospodářské nepřipravenosti Británie a zejména z obavy vlivu USA skrz Británii na Evropu států, kterou se de Gaulle pokoušel

⁵⁶ TOMES, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s.84.

⁵⁷ V počátcích formování budoucího Evropského společenství (vznik ESUO a následně EHS) se Británie odmítla stát jejím členem, jelikož britský uhelný průmysl byl silný a tvořil významnou položkou britského zahraničního obchodu. Británie nesouhlasila především s nadnárodní podobou této instituce. Obávala se omezení své suverenity ve společenství, které se profilovalo výrazně integrujícím směrem.

formovat. Bylo jasné, že za vlády de Gaulla nebude vstup do ES možný a tak se Británie připojila do společenství až v roce 1973.⁵⁸

Britská konzervativní vláda dále odmítla podporovat neefektivní podniky (např. automobilka Rolls Royce). Vláda nahradila dotace daňovými úlevami, zavedla dovozní přírážky, sice zůstala dále věrná politice plné zaměstnanosti, ale i přesto omezila výdaje na financování některých programů v rámci státu blahobytu. Za účelem udržení zaměstnanosti vláda provedla snížení daní a zvýšila veřejné výdaje. Problémem však bylo, že mzdy a cenová hladina rostla vysokým tempem. To vše vrcholilo množstvím stávek nespokojených občanů (zejména horníků) jelikož vláda musela snižovat mzdy ve veřejném sektoru. Aby nedošlo ke krizi platební bilance v důsledku těchto expanzivních opatření, rozhodla se britská vláda v roce 1972 opustit fixní kurz libry a přejít na floating, čímž umožnila devalvaci a začal působit inflační efekt. Umocnění tohoto kroku nastalo v roce 1974, kdy se v důsledku ropných šoků a jimi vyvolanými nabídkovými šoky, dostala inflace do vysokých čísel, jak ilustruje obrázek 23.

Obrázek 23 Vývoj inflace a HDP v období krize 70. let

Zdroj: ONS. Preliminary estimate of GDP Time Series Dataset 2012 Q4. *Office for national statistics* [online]. 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/gva/gross-domestic-product--preliminary-estimate/q4-2012/tsd---preliminary-estimate-of-gdp-q4-2012.html>.

TRADING ECONOMICS. United Kingdom Inflation Rate. *Trading Economics* [online].

© 2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z:

<http://www.tradingeconomics.com/united-kingdom/inflation-cpi>.

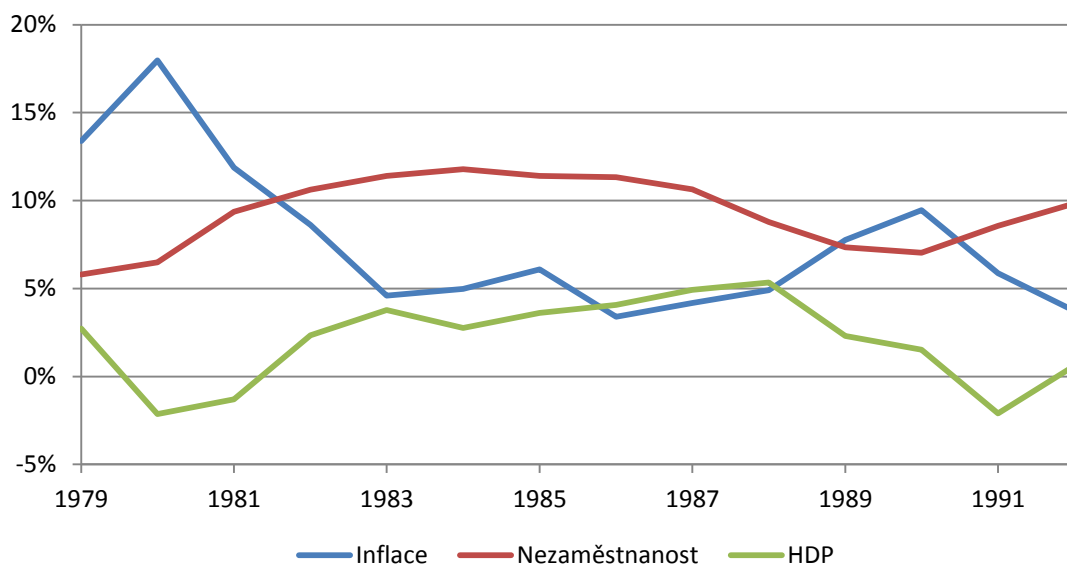
⁵⁸ MANDYSOVÁ, Ivana. *Evropská integrace: pro kombinovanou formu studia*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, s. 33.

Zvyšování cenové hladiny bylo doprovázeno poklesem HDP, zvýšila se nezaměstnanost a vznikl vysoký deficit platební bilance. Británie se ocitla ve fázi stagflace. Tato kritická situace si vyžádala předčasné volby a do čela vedení se dostali opět labouristé. Hlavním cílem labouristické hospodářské politiky byla stabilizace cenové hladiny, přičemž dále zůstávala věrná keynesiánským opatřením. K následnému snížení deficitu běžného účtu přispěl koncem sedmdesátých let vývoz zemního plynu, a těžba ropy, jejíž ložiska objevila Británie v Severním moři. Vláda si v tomto období uvědomila také význam monetární politiky, a aniž by se přikláněla k monetarismu, musela uznat klíčovou roli nabídky peněz. Následovala určitá dohoda vlády s odbory, kdy výměnou za zvýšení ochrany zaměstnanců měly být zmírněny mzdové požadavky odborů. Tato dohoda opět vyvolala množství stávek z řad státních zaměstnanců požadujících vyšší mzdy.⁵⁹

5.4 Odklon od keynesiánství

Opakované stávky a nestabilita hospodářského vývoje nepřispěly preferencím labouristické strany a do čela se dostali konzervativci, tentokrát ve vedení s Margaret Thatcherovou, což znamenalo zásadní předěl v hospodářské politice v poválečné historii Británie. Zásadní změnou byl okamžitý ústup od státního intervencionistu, který byl obecně považován za příčinu krize v 70. letech a neúspěšného hospodářského vývoje za celé poválečné období. Klíčovou prioritou se stala stabilizace inflace a to za pomoci velmi přísné monetární politiky a nově definované fiskální politiky. Konzervativci tedy přišli s jasnou koncepcí, která obsahovala následující hlavní body: snížení veřejných výdajů a omezení role státu, deregulace (odstranění různých nařízení a předpisů omezujících soukromý sektor), privatizace a snižování daní. Došlo rovněž k opuštění dosavadního hlavního cíle udržování plné zaměstnanosti. Jak je patrné z následujícího obrázku 24, pomocí disciplinované monetární politiky se skutečně podařilo dosáhnout snížení inflace spolu s nastartováním ekonomického růstu, avšak za cenu významné nezaměstnanosti což vyvrcholilo koncem 80. Let k prohloubení ekonomické rovnováhy a následné rezignaci Margaret Thatcherové.

⁵⁹ TOMEŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, s. 89.

Obrázek 24 Vývoj vybraných ekonomických ukazatelů v 80. letech

Zdroj: ONS. Preliminary estimate of GDP Time Series Dataset 2012 Q4. *Office for national statistics* [online]. 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://www.ons.gov.uk/ons/rel/gva/gross-domestic-product--preliminary-estimate/q4-2012/tsd---preliminary-estimate-of-gdp-q4-2012.html>>.

United Kingdom Unemployment rate: Related Data From the International Monetary Fund. *Index mundi: Country facts* [online]. © 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.indexmundi.com/united_kingdom/unemployment_rate.html>.

TRADING ECONOMICS. United Kingdom Inflation Rate. *Trading Economics* [online]. © 2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://www.tradingeconomics.com/united-kingdom/inflation-cpi>>.

Nástup Thatcherové do čela vlády v Británii tedy znamenal zásadní odklon od keynesiánského pojetí hospodářské politiky.

6 Návrhy a dopady keynesiánských opatření

Tato kapitola se bude zabývat konkrétními keynesiánskými opatřeními a jejich možnými dopady. Resp. budou zde připomenuta konkrétní opatření nebo alespoň rámce vycházející z podstaty keynesiánství, které považujeme za vhodné a účinné při nastavování hospodářské politiky a také zamyšlení nad jejími dopady.

Investiční multiplikátor – teorie praví, že pokud se ekonomika nachází pod svým potenciálním produktem a zároveň nevyužívá svých zdrojů naplno, pak je třeba oživit agregátní poptávku pomocí zvýšení investic. Investice následně vyvolají zvýšení spotřeby a v závěru se dostavuje efekt v podobě nárůstu produktivity neboli HDP. Zmíněné investiční výdaje jsou realizovány pomocí veřejných výdajů. Takže zjednodušeně řečeno, stát zvýší svoje výdaje např. v podobě výstavby dálnice. Na tuto investici si zpravidla stát musí půjčit, čímž zároveň vzroste veřejný dluh, ale předpokládaná vyvolaná spotřeba by měla veškeré náklady vyvážit a překonat.

Jak nám ukazují příklady provedené v praxi ve Spojených státech a v Británii, ne vždy je vhodné tento nástroj použít. Je možné ho prohlásit za efektivní při splnění několika podmínek. Především se musí v ekonomice nacházet nevyužité zdroje, jinak by docházelo k pouhému přehřívání ekonomiky a efektem by byla jen zvýšená cenová hladina. Dále je podstatné, aby stát svými zvýšenými veřejnými výdaji nefinancoval pouze svou běžnou spotřebu, ale skutečně prostředky vynakládal na prospěšné investice, čemuž by měla předcházet pečlivá analýza přínosů a nákladů každého projektu. V případě fiktivního příkladu financování zmíněné dálnice by se celkově zlepšila infrastruktura a mělo by to pozitivní dopad na pohyb zboží i služeb v daných lokalitách, ale zakázka by neměla být předražena.

Mezi ekonomy existuje mnoho výhrad k účinnosti multiplikátoru, kdy např. ze studie Valerie A. Ramey z Kalifornie vyplývá, že keynesiánský multiplikátor má nižší účinnost, než předpokládala sama teorie a investice jednoho dolaru do ekonomiky zvýší HDP pouze o 1,4 dolaru⁶⁰ (pouze třetina růstu přichází ve formě soukromé spotřeby a investic). Zatímco snížení daní o jeden dolar zvyšuje HDP o 3 dolary⁶¹ tedy trojnásobně. Takové zjištění

⁶⁰ PATRIA ONLINE. Mankiw: Realita je jiná než učebnicové keynesiánství. PATRIA ONLINE. *Investice, ekonomika a finance, kurzy, akcie, měny a komodity - Patria.cz* [online]. 17.8.2011 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <<http://www.patria.cz/zpravodajstvi/1882301/mankiw-realita-je-jina-nez-ucebnicove-keynesianstvi.html>>.

⁶¹ Tamtéž.

naopak vyplývá ze studie Christiny a Davida Romerových. Při této argumentaci je však potřeba zdůraznit, že ačkoliv na první pohled může vypadat lákavěji druhý způsob v podobě snižování daní, tak efekt zvýšení HDP ještě nemusí nutně znamenat zlepšení životní úrovně lidí, ale naopak nižší výběr daní může způsobit problémy ve financování potřebných veřejných statků a služeb.

V krátkém období by tedy bylo možné pomocí veřejných investic (efektu investičního multiplikátoru) řešit jak zvýšenou nezaměstnanost (nová pracovní místa díky novým zakázkám), tak zvýšení HDP (formou přímé investice a následné indukované spotřeby). Za výše uvedených podmínek.

Produkce veřejných statků a služeb je dalším nástrojem keynesiánství. Důvody vzniku těchto statků jsou jednak sociální a také politické. Na trhu je existence nerentabilních či nepřilíš tržně atraktivních odvětví, po kterých však ve společnosti existuje poptávka. Znakem vyspělé moderní společnosti by měl být také pevný sociální systém zejména v podobě péče o invalidní či sociálně slabé občany nacházející se v nepříznivých situacích.

Mnohdy až mamon v podobě dosahování co možná nejvyššího hospodářského růstu by se neměl odrazit v rozsahu, dostupnosti a kvalitě nabízených veřejných služeb. Zároveň by dosahování růstu také nemělo oslabit investice do vzdělávání a kvality práce. Produkce prospěšných veřejných statků neznamená jen podporu potřebným, ale zároveň představuje jistotu pro produktivní obyvatele, kteří vědí, že i oni sami se mohou kdykoliv ocitnout v nepříznivé situaci. Dá se tedy říci, že dalším efektem produkce těchto statků je motivace produktivních občanů na takovém území setrvat.

Mezi veřejné statky by bezpochyby měla patřit i dostupnost kvalitního vzdělání. V tomto směru by bylo velmi vhodným krokem se v dnešní společnosti zaměřit na podporu obecné ekonomické vzdělanosti, což by bylo možné nazvat jakýmsi "ekonomickým minimem". Společnost utvářejí rodiny a rodiny se skládají z jednotlivců a je tedy velmi důležité, aby si každý z těchto jedinců uvědomoval dopady svého nejen společenského, ale i ekonomického chování a jednání. Jestliže se hovoří často o politicích, kteří neuváženě zadlužují svoji zemi, potom i na podobné bázi funguje zbytek veřejnosti (voličů), kteří často ekonomickým principům nerozumí a sami se chovají neuváženě. Je potřeba, aby byli tito občané seznámeni nejen s krátkodobými výhodami svých rozhodnutí, ale i s jejich následky. Jistá ekonomická gramotnost by mohla napomoci v situacích, kdy se někteří jedinci dostávají do složitých ekonomických situací, hrouť se jim osobní životy, krachují podniky a v tu chvíli se obracejí zpravidla na stát, čímž zatěžují "záchranné sítě". Sociální systém by neměl

sloužit jako polštář a pojistka pro každého, ale spíš jako soubor příležitostí pro toho, kdo se právě nachází v nepříznivé situaci. Krokem k obecné ekonomické vzdělanosti by se jistě výrazně ulevilo existujícímu "sociálnímu polštáři" a zároveň by se čistil trh od mnohdy podvodných a manipulativních podnikatelských aktivit.

Produkce veřejných statků se jeví být v mnoha ohledech prospěšná, ale je třeba důsledně zvážit daná odvětví, která bude podporovat. V rámci zachování správné funkce trhu je rovněž potřeba, aby vláda nezasahovala do oblastí, kde působí zdravé konkurenční prostředí.

Přerozdělování důchodů neboli redistribuční funkce rozpočtu je jedním z klíčových bodů Keynesových doporučení. Pochopitelně, od bohatších skupin k méně majetným, či sociálně zaostalým. Přerozdělení by tak mělo směřovat k lidem s vysokým sklonem ke spotřebě, čímž by měl být povzbuzen růst efektivní poptávky. Rentiéři, kteří mají sklon ke spotřebě nízký, brzdí ekonomiku svými nízkými investicemi. K dosažení určité spotřební úrovně a naplnění efektivní poptávky bývají používány jak vestavěné stabilizátory v podobě progresivního zdanění, tak i přímá diskreční opatření formou zvýšení např. dědické daně.

Existuje mnoho argumentů (kritických i souhlasných), které se dotýkají právě progresivního zdanění. Asi nejrozšířenějším protiargumentem v zavedení progresivní daně je skutečnost, že tato forma může stimulovat poplatníka k podvodu s daňovým základem. Naopak zastánci progresivního zdanění zase tvrdí, že v každém případě dojde k vyššímu výběru finančních prostředků do státního rozpočtu a zároveň nebude významným způsobem narušena životní úroveň dotčených poplatníků. Jednoduše řečeno bohatí, kteří zaplatí na daních více, příliš nezchudnou, jelikož svoji spotřebu i v tomto případě pohodlně pokryjí. Na obě argumentace samozřejmě existuje i logická oponentura. V případě podvodníků platí skutečnost, že osoba se sklonem podvádět s vyšší daňového základu při progresivní dani, uplatní tento svůj postoj i při rovné dani. Zároveň však také vyšší hladina zdanění může mnohé podnikatele přimět k přesunu podnikání do jiné země a vyšší výnos ze zdanění je poté pouhou iluzí.

Z výše uvedeného je tedy jasné, že užití nástroje progresivního zdanění může mít své opodstatnění, ale zároveň úzce souvisí se sociálním stavem a ekonomickou strukturou společnosti, ve které by se mělo zavést. Ve společnosti, ve které panuje výrazná příjmová asymetrie, by bylo vhodné přiklonit se k progresivní dani, zatímco v zemi, kde je silně zastoupena střední třída by se jevílo vhodnější aplikovat spíše daň rovnou. Samozřejmě je důležité zohlednit, zdali se na daném území (a to platí především pro asymetrické uspořádání), nenachází bohaté skupiny obyvatel právě díky nižším daňovým odvodům. Pak by

progresivní daň mohla být stimulem k jejich odchodu a ztrátě mnoha pracovních míst. Důležitá je rovněž analýza bohatých skupin obyvatel, aby progresivní daň zasáhla "vhodné" skupiny. Jistým příkladem může být nedávné zvýšení daňové sazby pro bankéře v Británii⁶². Nebo situace, kdy nejen ve Spojených státech, ale i jiných evropských zemích vyjádřili bohatí prosbu⁶³ platit vyšší daň. Ačkoliv se jejich počínání může jevit nelogické, tak nepřímou dokazuje, že skutečně příjmy bohatých nadměrně překračují jejich vlastní spotřebu a raději se o zisky rozdělí, protože si dobře uvědomují, že jejich status "bohatých" jim uděluje pouze stabilní společenské uspořádání. V zemi, kde by vznikly občanské nepokoje, které by mohly vrcholit i znárodněním majetku (známé jsou příklady z minulosti), by bylo jejich současné postavení minulostí. Dále je vhodné připomenout, že v případě daňového systému na bázi rovné daně je nutné vyrovnat deficit státního rozpočtu za pomoci nepřímých daní (nejčastěji DPH), a to samozřejmě neblaze působí především na nejchudší skupinu obyvatelstva.

Peněžní a úvěrová politika v pojetí keynesiánců znamená udržovat pokud možno trvale nízké úrokové sazby, které by spolu podněcováním investic přestaly činit vlastnictví peněz vzácným.

Na příkladech ze Spojených států a Británie je však patrné, že úrokové sazby by měly být stanoveny nejlépe institucí nezávislé na vládě, aby prostřednictvím této jinak podnětné myšlenky, nedocházelo k naplňování krátkodobých politických zájmů v souvislosti s volebními preferencemi či jinými postranními motivy. Stabilní a mírný růst peněžní zásoby je klíčem ke zdravé ekonomice státu. Vláda by se tedy měla více než nad starostmi ohledně úrokových sazeb zaměřit spíše na vznik a legislativní podporu nezávislých kontrolních úřadů dohlížejících na trh, zejména pak oblast trhu finančního.

Plná zaměstnanost – téma plné zaměstnanosti je stěžejním pilířem keynesiánství od jeho začátků až po současnost a plné využití pracovních sil pokládal Keynes i jeho následovníci za zásadní. Nová pracovní místa či podnikatelské příležitosti by měly být vytvářeny pomocí státních intervencí i za cenu sestavení deficitního rozpočtu.

⁶² HN.IHNED.CZ. Británie přitlačí na banky vyšší daní. *Hospodářské noviny.cz: Prestižní deník s důrazem na ekonomiku* [online]. 10.12.2010 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <<http://hn.ihned.cz/c1-48538250-britanie-pritlaci-na-banky-vyssi-dani>>.

⁶³ PIDD, Helen. Boháči chtějí platit vyšší daně. *Presseurope.eu: European news, cartoons and press reviews* [online]. 30.08.2011 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <<http://www.presseurope.eu/cs/content/article/898001-bohaci-chteji-platit-vyssi-dane?xtor=RSS-18>>.

Vysoká míra zaměstnanosti se jeví skutečně jako klíčová veličina při rozhodování o způsobu vedení hospodářské politiky. Přínosem je nejenom z pohledu růstu dané ekonomiky, ale i z pohledu sociální stability občanů. Obecně platí, že zvýšená míra nezaměstnanosti vede k nepokojům a k sociálním konfliktům. Společnost následně vynakládá mnoho prostředků na stabilizaci těchto negativních průvodních jevů. Z předchozích kapitol však také vyplývá, jak se neuvážené podněcování zaměstnanosti investicemi za pomoci neadekvátně nízkých úrokových měr nesešlo s očekávaným výsledkem. Doporučením by tedy při vyšší míře nezaměstnanosti bylo, nejprve zkontrolovat míru inflace, a pokud by byla na úrovni nižší než byl její stanovený cíl, pak by bylo možné, aby centrální banka snížila úrokovou míru k povzbuzení investic.

Závěr

Cílem této práce bylo zhodnocení dopadů provádění keynesiánské politiky ve vybraných zemích a na jeho základě návrh možných ekonomických opatření keynesiánského typu pro současné tržní ekonomiky a nástin jejich možných dopadů. Ke komplexnějšímu pochopení keynesiánství bylo vhodné si nejprve představit postavu Johna Maynarda Keynesa, jeho život a publikační činnost. Následně se práce věnovala vysvětlení jeho stěžejních ekonomických teorií a to chronologicky, aby byl zřejmý vývoj Keynesova myšlení a utváření jednotlivých rámců. Keynesova teorie zdaleka nebyla za jeho života úplně dokončena, získala si řadu příznivců v řadách politiků i ekonomů, takže některé ekonomické školy v jeho odkazu pokračovaly a jeho teorie rozvíjeli, či na jeho vybraných základech své koncepce stavěly. Mezi tyto nové směry patřilo neokeynesiánství, které se snažilo do Keynesova konceptu syntetizovat neoklasické teorie, a postkeynesiánství, které naopak zůstávalo věrné původním Keynesovým myšlenkám a zásadně se od neoklasicismu odklánělo. Oba směry novodobého keynesiánství přinesly do ekonomie několik nových poznání, za která byli jejich tvůrci mimo jiné oceněni Nobelovými cenami za ekonomii. Teoretické koncepty, jakožto recepty na uzdravení rozkolísané ekonomiky, bylo třeba integrovat do hospodářské politiky. Přestože se krize projevila téměř ve všech státech kapitalistické tržní ekonomiky, nejrozsáhlejší aplikace keynesiánství do hospodářské politiky státu byla po konci druhé světové války ve Spojených státech a Keynesově rodné Velké Británii.

Období 50. a 60. let bylo ve světovém hospodářství typické vysokými přírůstky produktivity a hospodářského růstu. Ve vyspělých zemích téměř vymizela nezaměstnanost, ekonomický vývoj byl rovnoměrný a mezinárodní obchod byl stabilizovaný. Značný vliv keynesiánství se projevil ve Velké Británii a USA, poněkud menší vliv pak ve Francii a Německu. Nástrojem pro řízení hospodářské politiky se tak stala Phillipsova křivka, na jejímž základě si tvůrci hospodářské politiky mohli vybírat mezi nezaměstnaností a inflací. Vzhledem k rozsáhlým snahám budovat stát blahobytu a v důsledku tehdejší víry v keynesiánské teorie vytvářely Spojené státy rozsáhlé sociální programy, které vedly k masivní expanzi peněžní zásoby. Snahou o udržení nízké nezaměstnanosti byl tolerován a možná i podceňován značný nárůst inflace. Naproti tomu v Británii byl v důsledku vyhlazování cyklických opatření přiškrcován růst ekonomiky, což se neblaze projevilo v jejím zastávání za okolními konkurenty. Jakmile se k těmto jevům přidaly ropné šoky a rozpad Breton-woodského systému, ještě více se tak násobily tlaky na růst inflace a situace se stala v obou sledovaných státech kritickou. Keynesiánské záchranné mechanismy selhaly

a nepřinášely očekávané oživení hospodářského růstu. Jak Spojené státy, tak i Velká Británie zažily doposud neznámý jev pojmenovaný stagflace. To byla nečekaná rána pro všechny ekonomy, vládu i občany. Keynesiánství nedokázalo vysvětlit selhání vlastní teorie, a přestože se jeho stoupenci usilovně snažili, tak neuspěli. V důsledku tohoto vývoje se čím dál více dostával do popředí monetarismus v čele se svým hlavním představitelem Miltonem Friedmanem, který pojmenovával slabiny keynesiánství a navrhoval zcela odlišná opatření zaměřená především na nízký růst peněžní zásoby a tudíž i snížení veřejných výdajů. Vážnými krizemi zmítané země se postupně začaly přiklánět k Friedmanovým doporučením.

Hlavním ekonomickým proudem se následně za Reaganovy vlády stal ve Spojených státech monetarismus podobně jako v Británii, když byla do čela vlády jmenována Margaret Thatcherová. Přestože se v důsledku nově přijaté ekonomické doktríny, založené na neoklasických teoriích, v obou státech masivně škrtal státní rozpočet, deregulovalo se mnoho odvětví a privatizovaly podniky, je otázkou, zdali byl tento druhý extrém ideálním. Na jedné straně se v Británii podařilo dočasně potlačit vysokou míru inflace a nastartovat hospodářský růst, ale tento úspěch si vybral svoji daň v podobě zvýšené nezaměstnanosti, což následně vedlo opět k přehodnocení celého konceptu.

Historie potvrdila, že keynesiánské přístupy mohou být efektivní zejména v krátkodobém období, ale vždy se jedná prakticky o "libivou" politiku, a je velmi těžké udržet daná opatření na uzdě a nepropadnout ryze politickým zájmům, které při neuváženém jednání mohou touto keynesiánskou injekcí léku způsobit předávkování se všemi jeho důsledky. Z dlouhodobého hlediska je pro hospodářskou politiku zásadní sledovat a stabilizovat vývoj cenové hladiny, a to za pomoci efektivních monetárních nástrojů.

S přihlédnutím k dnešní mrazivé situaci ve Spojených státech a EU, kdy se stav hospodářství opět dlouhodobě ocitá ve slepé uličce, se domnívám, že aplikace čistě keynesiánských nebo monetaristických modelů v dnešním globalizovaném světě obohaceného informačními technologiemi a za daného stavu životního prostředí není možná. Proto určitá kombinace formou deregulace přeregulovaného průmyslu, rozumná míra státních zásahů pro podporu tržně neatraktivních odvětví spolu s vyšší mírou nezávislosti centrální banky, která by usilovala o udržování rozumné míry inflace a měla by plně ve svých rukou výše úrokových měr, by se mohla jevit perspektivnější.

Použitá literatura

- [1] BBC. Volby v Británii: Labouristická strana. *BBC Czech* [online]. 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/czech/specials/1857_elections_parti/page2.shtml.
- [2] ČT 24. Německo v neděli splatí reparační z 1. světové války. *ČT 24* [online]. 1.10.2010 [cit. 2013-01-01]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/103038-nemecko-v-nedeli-splati-reparace-z-1-svetove-valky/>.
- [3] HEALY, Mark. Fiscal Policy. *William Rainey Harper College: MACROECONOMICS IN THE GLOBAL ECONOMY* [online]. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z: <http://www.harpercollege.edu/mhealy/eco212i/lectures/ch11-17.htm>.
- [4] HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1999, 544 s. ISBN 80-7179-238-1.
- [5] HN.IHNED.CZ. Británie přitlačí na banky vyšší daní. *Hospodářské noviny.cz: Prestižní deník s důrazem na ekonomiku* [online]. 10.12.2010 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-48538250-britanie-pritlaci-na-banky-vyssi-dani>.
- [6] CHANTRILL, Christopher. Time Series Chart of UK Public Spending. *UK Central Government and Local Authority Public Spending 2013* [online]. 2013 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z: <http://www.ukpublicspending.co.uk/>.
- [7] KEYNES, John Maynard. *Ekonomické důsledky míru*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, 199 s. ISBN 80-732-5043-8.
- [8] KODEROVÁ, Jitka. Milton Friedman a současná měnová politika. *Český finanční a účetní časopis* [online]. 2012, roč. 2012, č. 4 [cit. 2013-02-27]. ISSN 1802-2200. Dostupné z: http://cfuc.vse.cz/media/2012/cfuc_2012-4_015-031.pdf.
- [9] MANDYSOVÁ, Ivana. *Evropská integrace: pro kombinovanou formu studia*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006, 97 s. ISBN 80-719-4842-X.
- [10] MARBACH, Joseph R, Ellis KATZ a Troy E SMITH. *Federalism in America: an encyclopedia*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2006, 2 v. (xxi, 760 p.). ISBN 03133294942.
- [11] MCMAHON, Tim. Historical Crude Oil Prices. *Inflation Data: our Place in Cyber Space for Inflation Data* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historical_oil_prices_table.asp.
- [12] MCMAHON, Tim. Historical Inflation Rate. *Inflation Data: our Place in Cyber Space for Inflation Data* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historicalinflation.aspx.
- [13] MCMAHON, Tim. Unemployment Rate. *Unemployment Data: Your source for unemployment and jobs information* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://unemploymentdata.com/unemployment-rate/>.

- [14] ONS. Preliminary estimate of GDP Time Series Dataset 2012 Q4. *Office for national statistics* [online]. 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/gva/gross-domestic-product--preliminary-estimate/q4-2012/tsd---preliminary-estimate-of-gdp-q4-2012.html>.
- [15] PATRIA ONLINE. Mankiw: Realita je jiná než učebnicové keynesiánství. PATRIA ONLINE. *Investice, ekonomika a finance, kurzy, akcie, měny a komodity - Patria.cz* [online]. 17.8.2011 [cit. 2013-04-05]. Dostupné z: <http://www.patria.cz/zpravodajstvi/1882301/mankiw-realita-je-jina-nez-ucebnicove-keynesianstvi.html>.
- [16] PIDD, Helen. Boháči chtějí platit vyšší daně. *Presseurope.eu: European news, cartoons and press reviews* [online]. 30.08.2011 [cit. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/content/article/898001-bohaci-chteji-platit-vyssi-dane?xtor=RSS-18>.
- [17] EUROSKOP. Počátky jednotné měny. *Euroskop.cz: Věcně o Evropě* [online]. © 2005-2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/319/sekce/pocatky-jednotne-meny/>.
- [18] ROTHBARD, Murray Newton. *Peníze v rukou státu: jak vláda zničila naše peníze*. Praha: Liberální institut, 2001, 144 s. ISBN 80-863-8912-X.
- [19] SAMUELSON, Paul A. *Ekonomie*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1991, 1011 s. ISBN 80-205-0192-4.
- [20] SOJKA, Milan. *Dějiny ekonomických teorií*. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2010, 541 s. ISBN 978-80-87109-21-2.
- [21] SOJKA, Milan. *John Maynard Keynes a současná ekonomie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999, 156 s. ISBN 80-7169-827-X.
- [22] TOMEŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, 262 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-002-7 (BROŽ.).
- [23] THE NATIONAL MINING ASSOCIATION. Historical Gold Prices. *The National Mining Association* [online]. [cit. 2012-12-21]. Dostupné z: http://www.nma.org/pdf/gold/his_gold_prices.pdf.
- [24] THE WHITE HOUSE. Federal Debt at the End of Year: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2012-12-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.
- [25] THE WHITE HOUSE. Outlays by Superfunction and Function: 1940–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.
- [26] THE WHITE HOUSE. Receipts by Source: 1934–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2013 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>.

- [27] THE WHITE HOUSE. Total Outlays for Health Programs: 1962–2017. *The White House: Historical Tables* [online]. 2012 [cit. 2012-03-21]. Dostupné z: <<http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/omb/budget/fy2013/assets/hist.zip>>.
- [28] TOMĚŠ, Zdeněk. *Hospodářská politika: 1900-2007*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, 262 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-002-7 (BROŽ.).
- [29] TRADING ECONOMICS. United Kingdom Inflation Rate. *Trading Economics* [online]. © 2012 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://www.tradingeconomics.com/united-kingdom/inflation-cpi>>.
- [30] TUMIS, Stanislav. Britský sociální stát za vlády konzervativců v letech 1951-1964. *Acta oeconomica Pragensia: Vědecký sborník Vysoké školy ekonomické v Praze* [online]. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2007, roč. 15, č. 7 [cit. 2013-04-01]. ISSN 0572-3043. Dostupné z: <<http://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=aop&pdf=235.pdf>>.
- [31] United Kingdom Unemployment rate: Related Data From the International Monetary Fund. *Index mundi: Country facts* [online]. © 2013 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <http://www.indexmundi.com/united_kingdom/unemployment_rate.html>.
- [32] VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Vývoj ekonomických teorií: kombinované studium*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005, 3 sv. (88, 111, 107 s.). ISBN 80-7194-761-X3.
- [33] VOLEK, Stanislav. Ropná krize v roce 1973. *Peníze.cz* [online]. 2002 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z: <<http://www.penize.cz/nezamestnanost/15178-ropna-krize-v-roce-1973>>.